

† Dr. Henrik Tuma, naš planinski starešina

*»Dr. Tuma, now the doyen
of Yugoslav mountaineers (F. S.
Copeland, Beautiful mountains.
Str. 33.)*

Da, starešina! Bolje pove, kar hočemo reči, mednarodna označba »doyen«. Bil je najmarkantnejši zastopnik, najvidnejši reprezentant našega planinstva doma in v inozemstvu; lansko leto smo z njegovo osebo Slovenci v mednarodni Uniji planinskih društev stopili prvičkrat na plan.

Ali je bil dr. Tuma star? Po letih, da; dasi jih nismo šteli. Da je rojen 9. julija 1858, smo se spomnili šele ob njegovi sedemdesetletnici leta 1928, a smo ž njim vred tedaj mislili le na obsežno planinsko delo, ki ga je v Triglavski skupini završeval, na drugih poljih: v ostalih slovenskih planinah in v splošnem planinskem delokrogu

pa širokopotezno snoval ter z zbiranjem in urejevanjem ogromnega podrobnega gradiva, skupljenega tekom desetletij, polagal vsej zasnovi temelj s svojo veliko knjigo »Pomen in razvoj alpinizma« (1930), z obsežno monografijo »Beneška Slovenija« v Pl. Vestniku 1934 in s skrbnimi pripravami za završitev svoje zares življenjske naloge: izdaje alpinske terminologije. V sredi marca t. l. smo ž njim, podvzetnim kakor vedno, še razpravljali o tej nalogi in smo se ogrevali ob njegovi odločnosti v zasnovi zopet novih načrtov, posebno o albumu planinske flore in o pridobivanju strokovnjakov za prirodopisne vede sploh — kar nas je dne 10. aprila pretresla vest, da ne bomo nikoli več slišali njegovega mirnega, resnega, tehtnega glasu. Dva dni nato smo spremili svojega starešino k Sv. Križu in se po dr. Pretnarju od njega poslovili. Osebnost je dr. Tuma nenadomestljiv; naša

čas in korist zahteva, da njegova zadnja, započeta in skoraj dovršena dela do možnega zaključka privedejo njegovi nasledniki — več jih mora biti, da do neke mere odtehtajo dr. Tumovo vsestranost.

O njegovem življenju bi bilo zdaj treba pisati. Dr. Tuma je skozi več ko trideset let trajno pisal o svojem udejstvovanju, o svoji osebi pa kvečjemu v pobudo drugih. Ob njegovi sedemdesetletnici sem ga moral zelo prositi, da mi je izročil o sebi životopisne podatke, ki so osnova prigodnega članka v Plan. Vestniku 1928, str. 238 i. sl. Pa še tedaj si je izrečno izgovoril (str. 137): »Prosim, ne hvalisanja. Saj sem hodil sam, nepoznan, dokler me ni našel dr. Kugy.« Sam pa je, in to — kar pri njem ni navada — v pestro živahnem, lahkotnem, celo šaljivem slogu in z vidnim veseljem svoja mladeniška, dijaška leta, posebno, kako se mu je godilo kot domačemu učitelju pri raznih imenitnih rodbinah, orisal v spominski številki za 40 letnico SPD, v Plan. Vestniku 1933, str. 152 i. sl., z naslovom »Turistika izza mladih let«; njemu samemu pa ta lastni članek ni bil prav nič všeč, češ, da nima trajne veljave. Prav skrito, brez opozorilnega naslova, je nekak essay o vsem svojem življenju izza rojstva do leta 1930 uvrstil v svojo knjigo »Pomen in razvoj alpinizma« na str. 241 do 253. Razen teh treh celotnih spisov je drobce iz svojega življenja, zunanega in notranjega, vpletel v druge razprave, a vse nekako brezosebno, v stvarni zvezi s snovjo.

Popoln njegov življenjepis: zgodovina siromašnega, vsestransko nadarjenega, strastno vedoželjnega, v življenjskih tegobah in po bistrem opazovanju zgodaj zrelega otroka — dijaka — mladeniča — moža, po očetu Čehu realnega misleca in delavca, po slovenski materi čustveno dovzetnega za brige in blagor sočloveka, najprej rojaka — domačina — tak životopis bi bil strnjen z razvojem našega naroda v preteklih štiridesetih letih in zahteva monografije. Mi pa govorimo in pišemo zdaj le pod prvim dojemom izgube za planinstvo. Sestavno se bo o dr. Tumi govorilo in pisalo še dolgo in mnogo.¹

Najbolj znan, celo popularen, je postal dr. Tuma kot samostojen, v načelnih stvareh samosvoj politik v dveh desetletjih pred vojsko, uvaževan celo še kratko dobo po vojski. S tem se bo pečala naša politična zgodovina. On sam je končno gledal na svoje politično delo z razočaranjem, ki mu je dal izraza leta 1930 v svoji knjigi »Pomen...« (str. 249): »Od leta 1895 so me goriške razmere zavedle v politično vrvenje. Vsekdar sem kot intelektuallec in še kot jurist čutil in poudarjal dolžnost javnega dela. Na Dunaju sem se bil skrbno pripravil na politično udejstvovanje. Stal sem nekaj let v prvih vrstah političnih bojov na Goriškem. A' politisch Lied — ein garstig Lied'. Zdelo se mi je včasih, da me umazanost političnih sporov, malenkostni egoizem, ki me je obdajal, ugonobi telesno in duševno: laž ljudstvu, varanje med seboj.«

¹ Na pravkar navedenih treh mestih, posebno v Plan. Vestniku 1928, 238, so kronološko zbrani podatki o poteku njegovega življenja. Ne kaže, da bi jih tu ponatisnili.

Vse kaj drugega so mu bile gore in njih potencirana prirodnost. Od otroške dobe sem pa do zadnjega pogleda več ko sedemdesetletnika je živel, se izživljal, naslajal, bodril, tolažil v njih, jih proučaval in se učil ob njih ter učil druge. »V vsakem težkem položaju svojega življenja sem hitel v gore in tam premagal vsako telesno in duševno bol... Bile so mi življenje, ne pasivno uživanje, ne zabava, ampak iskanje življenja v trdnem naporu«. Tako pravi na istem mestu (str. 246), ko se spominja, da so ga leta 1880 po težkih skrbeh planine rešile telesno in duševno. S širokim pogledom zrelega moža pa polaga obračun (istotam str. 251) o svojem življenju s planinami: »Ako na sebi premislim razvoj alpinizma, bi imenoval prvo dobo svojega potovanja — igro. Hoja po gori je bila kakor veselo rajanje brez misli, prevešek življenjskih moči. Pozneje je bil beg v prirodo, beg pred mestnim življenjem in pred notranjo čustveno in miselno tesnobo. Še pozneje je ljubezen do lepote in veličastja prirode, ljubezen do telesnega truda s samozavestjo telesne in duševne moči: sport. Sledilo je v zreli dobi spoznanje neskončnosti lastne notranjosti, spoznanje enote sebe in prirode.« To so res stopnje, vrste planinstva. Kdo prehodi vse, kakor jih je na sebi preizkusil dr. Tuma? Večina ne pride preko — ene stopnje...

Mislím, da je tudi dr. Tuma v tihih, posvečenih trenutkih prevzela milinska zavest visokega planinca, kakor jo je opisal alpinist-filozof Pfannl v knjigi, morda najgloblji v planinoslovju (»Was bist du mir, Berg?« str. 60): »Miru planin ne morem s seboj vzeti doli v svet, kjer vsakdanjost obremenjuje čustva, sebičnost zastruplja srca — tam zgoraj je svet, kjer čutim svobodo v vriskajočem sreju. In če me ne bo nikoli več, kaj zato? Bo pač stara usoda človeštva: umreti. Jaz pa sem le doživljal samega sebe. Ne mislim sporta; sport je tehnika, kot taka je sredstvo, ne namen, sluga — ne gospod. Človeka menim: bil je trenutek, ko sem v vroči, ponižni hvaležnosti čutil, največja sreča je: biti človek«.

Tudi dr. Tuma bi se lahko izpovedal tako; pa se ni. Sin siromašnega čevljarja se je moral z neprestanim naporom preboriti iz nižin življenja in se kar sramuje nežnosti, sentimentalnosti, zlasti pa melanholije smrtnosti. To ni moško... Ne motim se, da je Tuma nalašč kazal trdo skorjo, dajal prednost nekaki izumetničeni primitivnosti — značilno, da nikoli ni nosil plašča ali celo slavnostne obleke — in ni izbiral gladkih besed, boječ se, da bi prikrivale dejstva, ter se povsod hotel uveljaviti kot načelno dosleden. Kako se je trudil z dokazom, da je njegovo planinsko delovanje sportno — vsa obširna njegova knjiga »Pomen...« je temu dokazovanju posvečena, in vendar: prav ta knjiga z obsežnimi primeri, kako se je on planinstvu posvetil, izpričuje v celoti in v posameznostih avtomatično, da planinec in planinski delavec dr. Tuma — ni in nikoli ni hotel biti sportnik v planinstvu. Kakor ne Pfannl.

In njegova zunanja trdota? Kako nežen, obziren, čustven, fin, recimo kavalirski je bil v ožjem krogu, kateremu je zaupal, ta nekdanji ljubljeneц visokih rodbin, v katerih je bil domači učitelj! Pa v planinah! Hitro se udomači med kmeti, pastirji in pastircami,

razume njih velike in majhne skrbi, je obziren s svojimi »vodniki«, ki jih, razen Jožeta Komaca, pravzaprav vodi — on; in ga imajo radi vsi otroci. Pri srcu pa mu je tudi čuvanje prirode, osobito če je v zvezi z gospodarstvom. Pri mnogih prilikah obžaluje propadanje pastirstva, ker so oblasti, kakor pravi, nestvarno hotele podpirati lovstvo in gozdarstvo. Ogorčen je, kako se v laškem delu lovijo ptice selivke; najbolj pa so mu pri srcu cvetke, saj se je bil že kot deček vneto pečal z botaniko, kakor dr. Kugy. Da ni bil suhoparen botanik registrator, ampak da so mu cvetlice srčne in srčkane značke spomina in ljubezni, nam je samo mimogrede izdal (»Pomen...«, stran 244), ko pravi: »Mlad človek mora ljubiti in ljubil sem cvetje v prirodi, otroke v šoli. Rastline so mi bile živa bitja, kakor da bi se pogovarjal z njih lepoto in čudesnostjo. (1876 in 1879 je bil učitelj v Postojni, kjer je pridno botaniziral.) Tudi pozneje v Alpah nisem trgal cvetja; sleč, murka sta mi bila preljuba. Natrgal sem, že mož, morda vsega kakih dvajset očnic na najnepristopnejših krajih v spomin dobri ženi Mariji. Našel sem jih zopet, ko je odšla od mene za vedno...« Trda skorja? Samo skorja; sicer pa ,naš dobri papa'.

Dr. Tumovo planinstvo je stvarno usmerjeno za sledečimi smotri, ki jih je zasledoval s skrajno doslednostjo: Najprej je prehodil in preplezal kot praktičen turist in izboren pešhodec naše, pa tudi nekatere tuje gore (Dachstein, severna stena Schafberga i. dr.) od vznožja do vrha in od raznih strani. Potem je pri vsaki turi s pomočjo tiskanih virov, ako obstojajo, pred vsem pa z osebnim poizvedovanjem pri domačinih ugotovil vsa krajevna imena v dotičnem gorovju in jih skušal etimološko razložiti. Zraven je nabiral izraze v planinski prirodi in planinskem življenju, t. j. za oblike gora, vrhov, dolin, za kakovost površja, za vrste snega, vremenske prikazni, za življenje kmeta in pastirja i. sl. In končno je vse to svoje delo smotril in hotel imeti uveljavljeno z narodnostnega vidika, češ, dokazujemo in dokazano je, da je živelj v naših gorah in še daleč tja preko tistih, ki so danes še naše, bil izvirno, od vsega početka naš domačinski, slovenski, avtohtonski.

V službi teh smotrov je dr. Tuma planinstvoval z železno vztrajnostjo pol stoletja. Tej službi je posvetil svoje izredne zmožnosti. Bil je globok mislec; imel je redek dar ponazoritve z govornjo in zapisano besedo, trdno voljo za vztrajanje v vseh ovirah, neumorno pridnost in delavnost ter končno prirojeno in prigojeno nezlomljivo telesno in duševno odpornost. Le s temi lastnostmi in oprt na obsežno znanje, ki si ga je s slastjo pridobil v pestrem poteku svojega življenja (kot domači učitelj v neki švicarski družini se je v Trstu poleg italijanščine naučil francoski in angleški, slovanskih jezikov in nemščine pri šolanju, izvežbal se je v njih tudi kot domači učitelj; prirodopisnih ved se je učil sam), se je mogel tako obsežno oprijeti planinstva in njegovih pomožnih ved.

V tej obsežnosti nima sebi enakega planinca med Slovenci, menda sploh pri nobenem narodu. Po pravici pravi (»Pomen...« str. 241) o samem sebi: »Nočem biti neskromen, ako sebe smatram

za poseben tip slovenskega alpinista. Zavedam se, da sem hotel hoditi svoja pota...« V tej izredni širini delovanja pa so se — čemur se ni čuditi — prikazovale tudi razpoke, slabosti. Kakor je namreč dr. Tuma odličen, neoporečen, zares občudovanja vreden kot praktičen planinec, hodec, plezalec ter presojevalec realnih razmer in doživetij, prav tako nas izziva k opreznosti, ako izreka sodbo v teoretičnih vprašanih splošnega značaja izven svoje stroke, zlasti še, ker se ravno v takih slučajih glasi njegova sodba kar kategorično in on mnenje strokovnjakov, če je njegovemu protivno, od kraja odklanja, češ, so pač pedantični strokovnjaki, učeč se samo iz knjig in arhivov, ne iz prirode in življenja kakor on. To njegovo stališče se je smatralo kot omalovaževanje znanstva in kot dokaz njegove nedostatkosti v znanstveni metodi; zato se kljub bogatemu materialu, na katerega je svoje trditve opiral, in spretnemu prikazivanju ni mogel uveljaviti pri pravih znanstvenih organih.

V Geografskem Vestniku I. 1925 je na str. 86—97 sprejet Tumov članek »Toponomastika«, kjer avtor v splošnem delu ošvrkne (str. 90) jezikoslovce, češ, ako »mi filologi očitajo, da sem nekritičen, izvira to iz tega, ker filologi ne poznajo načela toponomastike«. In ko v II. zvezku istega Vestnika (1926, str. 51 i. sl.) Ivan Koštiál z jezikovnega stališča zavrača vse razlage besed, kar jih je bil dr. Tuma objavil v I. zvezku kot izvirno le slovenske, odgovarja dr. Tuma zbadljivo, da je prof. Koštiál pač le fonetik in gramatik; in ker je Koštiál seveda oporekal Tumovi trditvi, da bi Slovenci bili od nekaj naseljeni v svojih sedanjih bivališčih in bi se ondi še pred Rimljani govoril današnji slovenski jezik, mu Tuma (str. 54) odgovarja: »... dokazal še nikdo nikoli ni, da so Slovenci prišli šele konec VI. stol. po Kr. v naše kraje, gotovo ne zgodovinar Kos, čigar dokaz je docela površen in neznanstven«. Razumljivo je, da je na take besede nekaj strani niže (str. 96) v istem letniku pač še izšla že prej napovedana dr. Tumova razlaga ‚krnice‘ in ‚police‘, potem pa noben prispevek več.

Tolikratna tragika avtodidakta-samouka! Saj je bil dr. Tuma najizrazitejši samouk in zaradi težkih življenjskih razmer, pa tudi spričo svoje strastne ambicije po napredku in osebni samostojnosti — razen nižjih šol z učiteljiščem — ni sedel pri rednem študiju; saj je gimnazijsko maturo opravil privatno in je med vseučiliško dobo služil kruh kot domači učitelj. Sila bister in zgodaj zrel, tudi ni našel zadovoljstva v šolskem mehanizmu (prim. njegovo opazko o ‚vtepanju‘ na str. 242. »Pomena...«) in se je v zreli dobi rad rogal metodičnosti akademskega znanstvenega delavca — oboje po pravici, če je šolnik in znanstvenik le po obliki in nastopu poklicanec. Maščevalo pa se je pri dr. Tumi ravno pomanjkanje te metodičnosti, ki zahteva graditev dokaza od točke do točke in ne dopušča nedokazanih premis. Samouk postane nekritičen v svoji nestrpnosti, da bi kot veljavno dokazal idejo, ki si jo je postavil morda iz najboljšega namena; ideja mu postane fiksna ter ji podreja dokaze; napram stvarnemu kritiku postopa večkrat

osebno in krivično. So samouki, pravi ženiji, storili ogromno za napredek; drugi so opravili težke posle v čudoviti vztrajnosti, ki bi je obvezni uslužbenec morda ne zmoget; so pa tudi taki, ki so v svoji neurejenosti silno škodovali vedi in ugledu. Škoda, da dr. Tuma ni ostal pri pravem planinstvu, kojega vse panoge obvlada suvereno! Naj bi planinski besedni zaklad le zbiral v marljivostjo in spretnostjo, ki je in bo ostala edinstvena; to njegovo delo ostane temeljno in veljavno za vse čase. Njegova zasluga je tudi, da je pri velikem številu imen pokazal na nedvomni slovenski izvor, ki ga je znal zelo spretno tudi izluščiti, pri čemer mu je pomagalo njegovo znanje jezikov in krajevnih narečij. Vznemiril pa je sebe in druge, ko je začel besede tudi nejasnega porekla načelno izvajati iz slovenščine, posebno tedaj, če je z njimi mogel slovenstvo postaviti v čim starejšo dobo, da bi dokazal avtohtonost Slovencev; n. pr. če Trst izvaja iz besede 'tršje' (kar spominja na Žunkovičeve Germane, ki prebivajo v 'grmovju'). Inače tako oprezni dr. Tuma je bil v tej točki nepristopen prepričevalnim ugovorom in je bolj in bolj podlegel tej maniji enosmernega etimologiziranja, tako da skoraj ni bilo spisa, v katerem bi pisatelj ne bil izkoriščal kake njemu ugodne besede. To je bilo na kvar in na dragocenim člankom; jaz sem si pomagal na ta način, da sem dr. Tumove apodiktične trditve vsaj ublažil z »morda«, »po mojem mnenju« i. sl. ali pa sem jih opravičil s kako pripombo.² Tako je bilo omogočeno, da je naš Planinski Vestnik objavljaj, ne da bi bil soodgovoren za nedokazane trditve, Tumove, po konkretni vsebini dragocene, svojevrstne, večkrat nenadomestljive spise, ki bi drugače nemara ne bili spisani ali pa bi ostali v miznici...

Vse dr. Tumovo planinsko-slovstveno delovanje in njegovo širjenje planinskih idej je neločljivo zvezano s Planinskim Vestnikom; brez Vestnika bi ne bilo planinskega pisatelja dr. Tume, s kakršnim se danes ponša naše planinsko slovstvo; pa tudi Vestnik bi brez dr. Tume ne postal današnja in za vse čase pomembna shramba-zakladnica planinskega gradiva iz naših gora. Naša dolžnost je, da pregledamo v celoti, kar je točno tekem 30 let za naš časopis prispeval dr. Tuma; še nedavno pred smrtjo nam je izročil spise, ki bodo ob svojem času objavljeni.

Član SPD, in sicer Soške podružnice, je postal dr. Tuma l. 1901 kot odvetnik v Gorici (P. V. 1901, 45. Sam navaja v »Pomenu...«, str. 249 zmotoma leto 1902). Tedaj je namreč začel sistematično pohajati naše domače planine na način, kakor ga kažejo vsi njegovi

² V Plan. Vestn. 1932, str. 173: »Spisi g. pisatelja se objavljajo po rokopisu vsebinsko neizpremenjeni.« Leta 1926, ko so se objavljala »Slovenska imena v ladinskem in bavarskem narečju«, sem prenašal sklepom o avtohtonosti postavil mejo s pojasnilom str. 160: »Po svoji priselitvi so Slovenci prodrli tudi v te kraje, a so polagoma izginjali v tujem življu, ostavivši v njem nedvomne sledove svojega jezika.« — O predmetnem, usodno zmotnem znanstvenem predsojdu dr. Tume, sem z načelnega stališča pisal v svoji oceni njegove knjige »Pomen in razvoj alpinizma« v Plan. Vestn. 1931, str. 17—28, posebno str. 20—22.

opisi, kot vztrajen, tudi drzen hodec, ki se ne boji nobene opasnosti, spotoma vedno pazeč na vsak pojav, slušajoč na govor in besede, z uro in raznimi instrumenti v roki, po možnosti več časa nastanjen v pastirski ali slični koči, pripravljen, da vse iztakne, sam vidi, sliši, preizkusi. — Po preteku štirih let je začel pisati.

V letniku 1905, str. 3 i. sl. je objavljen njegov prvi spis »V e - l i k i V r h (Rombon)«; že tu popravlja spačena imena. — Leta 1907 je prispeval dva članka: »P r i s o j n i k« in »Š k r l a t i c a«, razen tega obširno odklonilno oceno (str. 130) pristranske C o b o l o v e knjige »Alpi Giulie«. I na Prisojnik — severna stena skozi Okno — in na Škrlatico — severna stena — je opravil čisto plezalni turi; opis je živahen, svojega vodnika Bobka je vodil — on.

V letniku 1908, ki sem ga v zadnjem četrletju uredil že jaz, je posebno mnogo Tumovega: »K a n i n « (o Kaninski skupini je posebe pisal še v letniku 1911), »K r n«, »Z u c d e l B o o r« in zlasti »Š p i k n a d P o l i c a m i — M o n t a ž«, njegov posebni miljenec, o katerem je — »Pot iz Dunje« — pisal nadalje l. 1904 in ga l. 1910 predelal še od štirih strani (»Pot čez Brda«, »Pot čez Pleče ali iz Krnice« in »Po razeh Poliških Špikov«). Ta letnik je sploh programatičen in tvori izhodišče za vse alpinsko delovanje dr. Tumovo. Ne samo, da je v teh potopisih v praksi pokazal sebe planinca (planinska nevarnost mu obstoji le v negotovosti, omahljivosti ali pa v organski napaki človekovi, str. 19), posegel v folkloro in slovensko imenoslovje pri Rezijanih (str. 56 i. sl., posebno 72) in izrekel poziv (123), »zadnji čas je, da slovenski turisti sistematično nabere prvotna in pristna imena; zato sem se trudil, podati kolikor moči veliko slovenskih krajevnih imen« — res zavzema v teh in poznejših spisih naštevane imen cele strani — ne samo to torej, ampak v letniku 1908 je objavil tudi dva teoretična članka: »A l p i n i z e m« (85—96), ki je njegov confiteor in profiteor, pisan nazorno in temperamentno, jedro poznejše (leta 1930) njegove bogate, a premalo organsko zaokrožene knjige. Leta 1908 je bil dr. Tuma na višku tvornosti, pristno tumovski, da se tako izrazim. Prav v osrčje je zgrabil problem z ugotovitvijo (str. 90): »Alpinizem ni nič drugega kakor dosedaj najintenzivnejša obrnitev kulturnega človeka k narodi. Brezciljno hrepenenje po neznanem silnejšem, brezkončno premagovanje samega sebe, brezmejna moč volje in nebojazen pred smrtjo, to so individualno psihološki elementi alpinizma.« Razumemo, da so se ob takih besedah spogledali vriskajoči, s cvetjem ovenčani nedeljski turisti! — Drugi načelni članek je bil »P o k o r o š k o - i t a l i j a n s k i m e j i«, ki se tiče samo preiskavanja imen v tistih za naš narod izgubljenih se krajih — tako je reševal dr. Tuma vsaj še zgodovinsko resnico in spomine. Snov tega članka je teoretično nadaljeval prihodnje leto (1909) v splošnem poročilu in navodilu pri zbiranju imen (str. 115 i. sl.): »N e k o l i k o m o r f o l o g i j e i n t e r m i n o l o g i j e z a a l p i n i s t e.« V istem letniku (1909) je poleg že omenjenega »Špik nad Policami, pot iz Dunje« še »S t r m a P e č (M o n t e C i m o n e)«, pomemben le zaradi nomenklature.

V letniku 1910 je poleg že omenjenih četrnih opisov Špika nad Policami senzacionalno poročilo »Po severni steni Triglav« (191 i. sl.) — prvi Slovenec je to steno preplezal, in sicer v novi (»slovenski«) smeri. Dr. Tuma sicer meni (197), da je severna stena Poliškega Špika iz Zajzere težavnejša. — V tem letniku je dr. Tuma še ocenil dr. Potočnikovo knjigo »Vojvodina Koroška« (str. 80). Avtor knjige se je (str. 130) po pravici uprl tej oceni, ki sicer ugotavlja neke podrobne nedostatke, a je v celoti napram knjigi krivična. Ker je dr. Tuma povsod sodil po osebnem merilu, ni bil pripraven za slovstvenega kritika.

Letnik 1911 prinaša najprej članka »V Višavskih Glavah« in »Čez Trbiško Škrbinico«. Nato sledi (od 66 dalje) v tem letniku skozi 6 številki obširna monografija »Kaninska in Mangrtska skupina«. V letniku 1911 so od te skupine prišli na vrsto: Jerebica, Vršič, Veliki Vrh (Rombon; o njem je prvi članek že leta 1905), Bavha, Loška Stena, Mangrt, Jalovec, Vrh Krnice, Morež; leta 1912 pa: Vel. Pelc, Bavški Grintavec, Bovec, Lopa nad Prevalo, Rezija, Kanin, Čez Babo in Skutnik, Muzci, Čez sedlo Peračici, Vel. Babanski Škedenj, Kobariški Stol. Nato se je posebe nadaljevala Mangrtska skupina v prihodnjem letniku 1913 v 6 številkah in se je zaključila v 3 številkah letnika 1914. Ob zaključku člankov iz Kaninske skupine je Tuma po svojih opazovanjih bridko vzkliknil (1912, 222): »Koliko orjaškega napredka je (v prometu), a prišel nam je od drugod. Naše planine pa hirajo, naše gozdove izkorišča podjetnik iz Italije, naša trgovina propada, obrt životari. Gozdne ceste grade tujci. Gorovje raziskujejo nemški in laški turisti. Kdo je vsemu temu kriv? Ali naj odgovarjajo na naši Grintavci?«

V drugi polovici letnika 1914 je začelo izhajati novo, še obsežnejše delo »Po Trenti in Soči« (109 i. sl.). Letnik pa se je moral zaključiti predčasno zaradi izbruha vojne. Tako je razprava izšla le v treh številkah, a se je po vojni nadaljevala od leta 1921 do 1926, ko je dospela do konca. — V letu 1921 se obravnavajo: Trenta splošno (17), Kanjavec (30), Vršac (32), Planina Trebiščina (55, posebno mlekarstvo), Ostrnik (61), Goličica (83), Planina Črni Vrh (89), Kaluder (113), Lanževica-Kol (116), Planina Za Skalo (121), Vogel (145), Planina V Plazeh (148), Veliko Špičeje — Lopova Špica (149), Dolina Zajezrom — Trentski Pelc (161); leta 1922: Planina Zapotok (154), Skutnik in Bovški Pelec (181); leta 1923: Grintavec (Bavški, doslej je pisal Bovški (116)); letnik 1924 nima nobenega Tumovega spisa (dr. Jugova doba!); leta 1925: Čez Nizki Vrh (193) in Razor (265); končno leta 1926: Zapodnem (35) in Trentski Pihavec (101). Tako je bilo po dvanajstih letih to veliko delo dovršeno; poleg neprestanih, večkrat prav plezalnih vzponov (n. pr. letnik 1922: Skutnik in Bovški Pelec), vsebuje precej osebnih spominov, največ pač snovi za imenoslovje, o kateri pa Tuma tu previdno pravi (1914, 113): »Nečem trditi, da so vsi moji podatki nemahljivo trdi; želim celo, da bi za menoj sledili turisti filologi, zgodovinarji, geografi, prirodoslovci.« Slično se izraža pozneje (1927,

Pomlad na Uskovnici

Foto dr. A. Brilej

50). — Letnik 1926 je poleg zadnjih poglavij »Po Trenti« prinesel (157) Tumova »Slovenska imena v ladinskem in bavarškem narečju«.

Medtem je neumorni pisatelj predelal drugo okrožje, tako da je takoj prihodnje leto 1927 v 11 člankih izšel njegov »Bohinjski Kot« (49 i. sl.), z naslovi: ta Kot splošno, Debeli Vrh, Kopicca, Mišeljski Konec, Vršac nad Zadnjico (100, ponovno po l. 1921), Črna Prst, Rodica, Šija, Podrta Gora, Pršivec, Komna. — V neposredni zvezi in v nasledstvu Bohinjskega Kota je naslednje leto 1928 izšla v štirih številkah »Triglavska skupina« (97 i. sl.). — Ker so s tem vrhuncem bile vse Julijske Alpe preiskane, se je še v istem letniku (1928) pričelo objavljati »Imenoslovje (nomenklatura) Julijskih Alp«, to zaslužno, trajno vredno, trudapolno in nehvaležno delo, ki se je drugo leto nadaljevalo, končalo in — z obširnim imenskim kazalom — izdalo v založništvu SPD z letnico 1928 kot posebna knjiga.

Priprava za izdanje tega »Imenoslovja...«, zlasti pa spisovanje okrog 300 strani obsegajoče knjige »Pomen in razvoj alpinizma« (1930, založništvo »Skale«, je bila v letih 1928 do 1931 za dr. Tumo tolikšna obremenitev, da je tedaj za Vestnik prispeval le kako malenkost: »Mangrtska ali Klanška jezera (1928, 6), »Botanični vrt v Trenti« (prirejeno po dr. Kugyju, 1930, 182); za letnik 1929 (str. 6) je pripravil članek M. M. Debelakove »Kanjavec — severna stena«.

Z letom 1932 pa stoji zopet v ospredju med sotrudniki Vestnika. Ker je Julijske Alpe končal, je segel v Karavanke z »Begunjsčico« (173), t. j. z vso njeno skupino, ki jo je ob spominih na mlada in potem na vojna leta do podrobnosti premotril glede imenoslovja. — Obenem je v tem letniku v štirih številkah (str. 75 i. sl.) iz svoje zbirke »Alpinski terminologija« posnel aktualno zimsko terminologijo kot vzorec celotnega obširnega zbornika in z namenom, da pozove posebne strokovnjake, naj sodelujejo z njim s presojo in s pripombami; izbrane strokovnjake je pozneje vabil tudi osebno, izročivši jim prepis ostalega, še nenatisnjenega dela, češ, natisnilo se bo po končani skupni presoji. — Pripominjamo, da je ta presoja ostala do danes neizvršena, nikakor ne po krivdi neutrudnega avtorja.

V dveh številkah letnika 1933 (81) in v vseh letnika 1934 je objavljena monografija »Beneška Slovenija«, plod osebnega prepotovanja ozemlja in mnogoletnega študija; tako da je dr. Tuma vsaj historično rešil beneške rojake za našo plemensko in duhovno skupnost.

Prigodna spisa sta »Turistika iz za mladih let« v I. spominski številki (1933, 152) za 40-letnico SPD in »Jutro nad Adrijoo« (1934, 193).

Svoje spise je dr. Tuma, kjer je le mogel, ponazarjal z obrisi, skicami, profili, končno tudi z zemljevidi. Izmed zemljevidov navajamo najvažnejše: Toponomastičen zemljevid skupine Triglav—Škrlatica (založila »Skala«); »Rezija« (priloga Plan. Vestniku 1913);

»Vzhodni del Krnskega pogorja« (priloga Geogr. Vestniku I. 1925); »Bohinjski Kot: Črna Prst — Vogel« (priloga Geogr. Vestniku II., 1926); »Begunjščica« (Plan. Vestnik, pril., 1932); »Beneška Slovenija« (Plan. Vestnik, pril., 1934).

V letih 1934 in 1935 je dr. Tuma marljivo spisoval referate o alpskih časopisih, posebno italijanskih, odkar je kot predsednik Literarnega odseka SPD redno prevzel to nalogo; za aprilsko številko 1935 je svoje poročilo še točno poslal in prejel od urednika zahvalo; za majnik 1935 pa pozivlja urednik vse Slovence, naj bodo vselej hvaležni dr. Tumi, ki se je skozi pol stoletja vsestransko boril in deloval zanje. V Nevejski koči si je dr. Tuma prepisal (gl. Plan. Vestnik 1909, 27) tale izrek: »Chi più ama la patria-terra, più la studia; chi più la studia, più l'ama.« Ravnajmo se po tem!

* * *

Tako smo z uhom in s srcem spremljali to samoniklo, v samem delu bogato življenje. Izreden človek je bil dr. Tuma, odličnih lastnosti; imel je — saj je bil človek — tudi slabosti, a te so v njem pognale najbolj, ker je svoje prave zmožnosti hotel izčrpati do skrajnosti: svet ga je zato sodil, da je — čudak. Toda, ali ni vsak izredni človek čudak?

Vzpnimo se s slavnim Pfannlom³ na strme vrhe in tam v božanstveni samoti prisluhnimo: »Čuj, skala zbobni v brezno — grom se izgubi v sivi dalji, zamrje v brezmejnem molku. Kaj je bilo? Kaplja je padla v morje; morje se ni bolj napolnilo; kamen je padel, gora ostane...« Padel je dr. Tuma, njegovo delo ostane.

Dr. Jos. Tomišek.

Marijan Lipovšek:

Na Olimp

(Dalje.)

Severnozapadni greben Stefanija.

Opoldne se je zjasnilo; odšli smo na prvo turo. Midva z Leonom sva hotela preplezati severnozapadni greben Stefanija, dr. Brilej in Jana pa sta odšla na vrh po navadni poti z vzhoda. Prečkali smo drnasto pobočje nad vrtačo Gurna Ilias povprek do Porte, kjer smo se ločili.

S tovarišem sva vstopila na greben v desnem, zapadnem boku. Koj sva opazila tik najnižjega mesta možica, ki sta ga zgradila Comici in Escherjeva. Po strmi prevesasti poklini sva zlezla navzgor do police. Plezanje ni bilo sprva nič kaj težavno, le stena je bila neprijetno strma, kakor je značilno sploh za vse stene, ki padajo v Megali Kazanio. Po polici, ki jo tvorijo veliki skalnati skladi stopničastih oblik, sva prečila ne težavno, pač pa precej izpostavljeno

³ »Was bist du mir, Berg?« str. 62.

na desno navzgor. Nekje na sredi sva se pošteno ujela. Skalnate stopnice vise vse navzven, da onemogočijo dobro presojo, kakšne težave boš našel v steni. Zato naju je varljiv videz zapeljal, da sva splezala čez lažjo preveso na prav ozko poličko. Nad to se pa dviga tako strma in previsna skalnata plošča, da komaj obdržiš ravnotežje. Ker ni bilo nikjer spodobne špranje, da bi zabila klin, skala pa vsa krhka in ostra, sva se pravočasno umaknila nazaj na prvo polico. Prečila sva torej po njej še dalje na desno in dosegla dobro varovališče po dveh lažjih počeh, izmed katerih tvori drugo skala, prislonjena na steno.

Nisva še dolgo plezala. Od Porte sva bila le kakih 50 metrov visoko; toda spodnji rob stene, ki sega v melišče, se je pod nama pogreznil precej globoko v grušč, da je bilo plezanje jako izpostavljeno. Vso smer sva izpeljala tako, da sva se čim bolj bližala grebenski rezi. Od najinega stojišča sva dobro videla veliko okno, ki je nastalo med steno in med velikim, nagnjenim stolpom, ki se naslanja nanjo kakor ‚ein müder Turm‘.

Dvoje je nama bilo v izbiro: ali poskusiva prodreti še dalje na desno, kjer svet ni bil videti pretežaven, ali pa tvegava prečnico na levo, ki bi naju očitno privedla na greben. Odločila sva se za drugo možnost in že sem zabijal kline v špranje. Strma, silno gladka skalnata plat je grozila, da naju vrže čez steno. Prav težavno, brez oprimkov in viseč na klinu, sem v tegu vrvi prestopil na komaj vidno grblino na skali. Desno nogo sem opiral na majav stop. Dosegel sem z levico neznatno vzboklino v skali in že sem bil čez najnevarnejše mesto. Odtod ni kazalo drugam, kakor naravnost navzgor čez prevesno, stopničasto skalo, vrhu katere sem našel izborna varovališče za ogromno odpočeno ploščo. Ko je pripelzal do mene še tovariš, sva kar skupaj odrinila po zagrauščenem žlebiču na greben, ki je tod zelo širok. Po skrotju sva z lahkoto splezala po vzhodni steni v levem boku čez ploščate skale do izrazitega, navpičnega stolpa, ki smo ga bili radovedno opazovali že pred dvema dne-

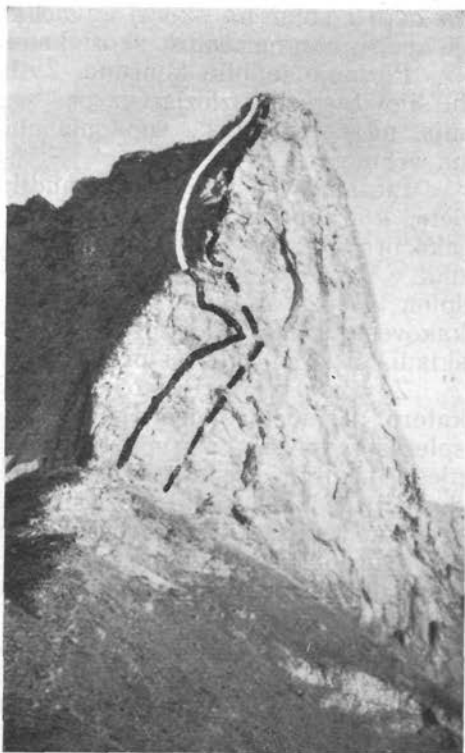

Foto A. Escher

Severozapadni greben Stefanija

Leva smer Lipovšek - Pipan
Desna smer Comici - Escherjeva

voma iz Litohorona. Prečila sva pod njim mimo drugega podobnega roglja ter dospela do travnate pokline. Ta poklina je jako strma in zelo težavna, dasi se zdi od spodaj mnogo bolj prijazna. Po njej sva plezala za celo dolžino vrvi in sva kmalu stala pod oknom, ki ga tvorijo navpične stene dveh grebenskih stolpov. Skrajno izpostavljeno sva prečila v levo v drugo poklino, oddaljeno od prve komaj kake tri metre. Splezala sva po njej navzgor in videla, da se poklina končava v prevesnem, črnem kaminu. Ker se mi je zdel kamin neprijazen, sem se rajši okrenil na levo ter se prav zračno dvignil po odprti steni na skoraj ravno grebensko rez. Leo pa je došel do mene kar naravnost skozi kamin.

Plezanje je bilo končano. Zvila sva vrvi in po grebenu, ki je tu silovito razbit, zlezla čez par rogljev na stolp pred vrhom Stefanija, na katerem sva zagledala oba tovariša. Kmalu smo si podali na vrhu roke.

Plezala sva štiri ure. Zamudila sva se s prečnico v spodnjem delu, kjer enega klina nisva mogla izbiti. Poleg tega sva plezala jako previdno. V tujih gorah pač nismo tako doma ko v naših, kjer tudi v neznanih stenah dobro poznamo oblikovanje skal, prepok in sploh vseh opor. Skala v Olimpu je vsa škrljjava; najznačilnejši za kakovost pečin v glavnih vrhovih, razen v Skolionu, so stopničasti skladi, ki so skoraj vsi previsni, krušljivi in jako ostri.

Z vrha Stefanija smo zlezli v škrbino med obema vršičema, v katero privede Comicijeva smer čez severno steno. V to zarezo splezaš z vrha po izpostavljeni, toda lahki poklini, ki se s sosednjega, jugovzhodnega vršiča vidi zelo divja. Čez ta manjši vršič smo dospeli na lahek svet. Skozi širok, položen žleb smo se spustili navzdol na melišče in po grušču obšli vzhodni rob severnih prepadov nad Gurno Ilias. Nad to lepo in tipično vrtačo smo po dobro vidni stezi prečili na Porto, odkoder smo imeli do šotorov le še par korakov.

Zvečer smo pisali v tesnih šotorih svoje beležke. Veter je vel vedno huje in tudi mraz je postal občutnejši. Čez Porto so se podile megle in še v šotorih je bilo hladno. Zgodaj smo zlezli v spalne vreče ter se skozi zaprto streho pogovarjali o današnjem dnevu.

* * *

Drugo jutro je bilo pusto kakor prej. Megle; le tu in tam kaka zaplata modrega neba, ki so ga kmalu zakrili oblaki. Za plezanje je bilo prehladno in premegleno. Tovariši so odšli na Mitiko in Skolion, jaz pa sem obležal v šotoru. Solunska vročina mi je pokvarila notranje zadeve in krut pečat k tej razrvanosti je dala še naša olimpijska kuhinja, ki ji je primanjkovalo predvsem dobrega ognjišča, da so bile nekatere jedi mrzlejše, kakor je to prenesel moj želodec. S pogostimi neprostopoljnimi sprehodi sem si krajšal čas in končno popoldne pričakal tovariše. Ker vreme ni kazalo na bolje, smo se okrog šestih zvečer odpravili navzdol v Spiljo. Šotore smo pustili postavljene, v njih vso plezalsko opremo in druge drobnarije, ki smo jih še rabili, ter odnesli s seboj le najpotrebnejše.

Medtem je padla gosta megla. Tovariši so pripravljali bisage; odšel sem naprej, ker sem se bal, da bi jih radi slabosti ne mogel dohajati. V smeri proti onemu prehodu, preko katerega smo prišli pred dnevi, sem počasi korakal po valoviti planoti. Videl sem le nekaj korakov pred seboj. Dolgo sem hodil, že bi moral priti do roba in do stene. Zašel sem. Naglo sem se obrnil, da bi prišel čim prej do tovarišev; kar jih zagledam, ko prav tako nebogljeno ko jaz iščejo prehoda. Začelo je deževati. Tenki curki so lili na zemljo, parkrat je blizu nas gromko treščilo, da smo čutili na laseh Elijev ogenj. Seveda — saj sv. Elija, nad čigar strme stene smo zašli, ni mogel biti daleč... Bézardov kompas in izborna specialka nam

Foto dr. A. Brilej

Tabor na Isoma Ilias, v ozadju Stefani

nista prav nič pomagala — v pouk vsem, ki se izgube v megli — kajti niti ene točke nismo videli, ki bi jo lahko določili kot oporišče za orientacijo. Zanesli smo se samo na spomin in na — srečo. To je pomagalo. Po dolgi blodnji po travi in gručču navzgor, navzdol in zopet navkreber, smo končno našli ono nizko steno. Kmalu smo korakali pod Skurto in ne dolgo za tem smo že začuli divji lajež psov na Petrostrungi. Bila je že tema in najboljša obramba proti zverinam so bile električne svetilke; iz svetlega šopa žarkov so se bestije prihuljeno plazile v noč.

Itakissios nas je v Spilji že težko pričakoval. Skuhal nam je mlečnega riža, ki je čakal lepo pripravljen na krožnikih. Premočeni smo se oblekli in plegli na suha ležišča, ki jih je ogreval velik ogenj. Tovariši so nato kuhali večerjo, jaz pa sem se zdravil s postom in z zdravilnim čajem, ki mi ga je skuhal Itakissios. Pravil je, da je bil Comici prav tako bolan in kakor njemu je tudi meni segrel velik kamen. Kmalu sem zaspal s toplim občutkom na želodcu in poleg mene trudni tovariši.

(Dalje prih.)

*Krajsničke Planine iz Bjeliča.
U pozadini njihov najviši vrh: Maja Hekurave*

Foto dr. Br. Gušić

Dr. Branimir Gušić, Zagreb:

U Bjeliču*

Pada tama. Nečujna noć pada nad tihe planine. Spremamo se na počinak. Bez luči, bez glasnih riječi, ispijamo svak svoj dio čaja. Netko s obje ruke pri-država čašu i tako grije prozeble prste, drugi u čaj dodaje grudu po grudu snijega, da bi rastopio što više pitke tekućine i bar donekle ugasio žeđ. Rađa se spomen ugodnijeg bivakiranja: kad bi uz šator zaplamsao oganj, da svijetli, da grije, da otapa mnogo, mnogo pitke vode. Ali nema kad, da se zabavljamo nježnim uspomenu. Svi smo podosta umorni. Od rane zore na nogama, ipak nijesmo prošli onoliko, koliko smo tog dana nakanili. Strahovit karsni (kraški) teren veoma nas je izmučio. Čitav dan borili smo se teškoćama, kakove samo karst (kras) zadaje. Gore, dolje — gore, dolje — silazi, uzlazi — pa opet silazi u vrtaču, u dolac, u urvinu (strminu), punu snijega, da se domalo uzveresh (vzpnesh) na glatke ploče ili među oštre škrape ili na stijenu, iza koje opet posve neočekivano zjapi (zija) vrtača. Čitav dan pali sunce, nepodnosivo blješti snijeg i bijeli krš. Vode nigdje, nigdje. Uza sve treba da napeto pazimo na orijentaciju. Na isprošupljanim (preluknjan) karsnim (kraški) površima lako se zađe u

* Ta članek najboljšega poznavalca »Prokletij« je bil spisan že pred dvema letoma, a ni izgubil nič na aktualnosti, ker se šele zdaj pojavlja v širšem svetu zanimanje za te še dokaj v prirodnem stanju ohranjene kraje. Za objavo razmeroma obsežnega spisa doslej ni bilo prostora; iz tega razloga se tudi poslužujemo malega tiska. — Slovencem morda manj znane besede so pojasnjene v oklepajih. Besedilo izvirnika je po želji pisatelja, tudi glede terminologije, povsem neizpremenjeno. *Uredništvo.*

neželjeni smjer. Htjeli smo, da do sumraka dopremo (dospemo) do podnožja glavnoga vrha — ali gdje je glavni vrh? Zar (morda) pred nama? Duboko razvršje puno snijega — sunce je već zapadalo i opominjalo nas, neka ne silazimo u nj sad pod noć — dijeli nas od skupine vrhunaca. Koje je od njih naš cilj, koje Maja Rosit?

Jedva je posljednji ruj sunčani ugasnuo na visokim vrhovima, i već se javljaju prve zvijezde. Hitro noć južnoga neba odmijenjuje dan. Nabrzo podižemo šator u dnu sklonjenog dočića (dolčić, na primusu (samovar) otapamo snijeg. Goriva drva nema u ovoj pustinji nadaleko, ni vrijesa, ni klekovine. Osjeća se noćna rosa. Jedan za drugim ulazimo pod šatorsko krilo. Jedan od naših vojnika ostaje van šatora. Zamotao se u kabanicu, zagrnuo u kukuljicu (kapuca) i s puškom u ruci ostaje na straži.

U Bjeliču smo — u Prokletijama. Daleko van dohvata svakog turističkog prometa, daleko od cesta, puteva, kuća i skloništa, daleko i od čobana i njihovih stanova, zaostalih tamo, gdje se duboko ispod nas crni šuma.

U Bjeliču smo, na albanskoj granici.

Kad smo kod kuće, pripremajući ovu ekskurziju, sagnuli glave nad karte i pomno proučavali nove puteve, nepoznat kraj razotkrivao se pred nama. Do naše državne granice pomagala nam je naša nova vojnička karta (sekcije Peć, Skadar, Kolašin), da s nje očitamo teren. Dalje od naše granice prestaje područje kabinetskih studija, prestaje štampana slika da nam govori. Dalje nema karte. Ni glavnih obrisa nepoznatih planinskih sistema ne možemo odgonetnuti sa slabih nacrtu austrijske ratne specijalke. Bijela karta nepoznate zemlje leži pred nama. Obuhvata me radost, velika radost, još u većoj mjeri, negoli kad sam ono pred godinama bez karte prvi put ulazio u Durmitor. Jer tada je samo jedan masiv stajao preda mnom u arealu jedne specijalne karte 1:75.000. Ovaj puta nižu se listovi Peć, Krajsnići, Oroši, Andrijevića, Medun i Skadar, sve jedva nagoviještenih (naznačenih) obrisa, mutno crtan teren, mnogi upitnici (vprašaj), velike bijele plohe. Divlja, neukročena sloboda jedne lijepe, velike i prostrane planinske zemlje pruža mi se na dohvata. Pa i oni dijelovi Prokletija, kojih karta već postoji, malo su poznati geografima, a o kakovu turizmu ovdje ne može biti ni govora. Nenavikao stranim imenima teško ih razabirem iz karte. Još ne znam sve one mnoge »maje« ni »čafa«, što me čekaju, niti im mogu prozreti jezično porijeklo (poreklo, izvor). Tek tu i tamo među mnoštvom tuđih izraza, među svim tim stranim »maja«, »čafa«, »bješka«, »mali«, »gur«, »pron«, »lum«, »karija«, javlja se srodna slovenska riječ, milovanje rođenog jezika. Sve češće kroz tuđe riječi čujem mekani zvuk slovenskog razvedenog sazvučja u obilju šturih (okrnjen) jednosložnih naziva ostarjelog škiptarskog jezika. Namjesto čafa susrećem »prijeslo«, ta to je *присловје* pisanih istorijskih izvora 13. i 14. stoljeća; — namjesto »gur« iskršava hrid, *заврх* i *белтвр* označuju stare međaše; bistrica, slovenska voda, zamijenjuje »pron« i »lum«. U egzotičnom Skafkači razabirem domaće Skakavci — skakala —, a najponosniji vrh u srcu Prokletija nosi bilingvo ime, znak dvojezičnog stanovništva na svom podnožju: Maja Jezerce.

Sa svojim drugovima, s mojom ženom M. Heneberg-Gušić, s mojim klupskim drugom ing. E. Trepperom i mojim vjernim »putnim maršalom« Omer-agom Čamparom, krenuo sam koncem juna 1931 iz Metohije, od manastira Visoki Dečani u planine.

Susretljivosti ministra vojske g. generala D. Stojanovića imam da zahvalim, što sam dobio dozvolu, da u svrhu studija, sa fotografskim aparatom prođem duž naše državne granice u oblasti Prokletija.

Od Dečana prvi nam je cilj bio 2656 m visoka Đerovica. Pogled s njenoga vrha obećavao nam je riješenje mnogih važnih pitanja. Prije svega trebalo je da se s nekog istaknutog vrhunca, a takova baš jest Velika Đerovica, dobro orijentiramo na karti i dalje na jug od naše granice. Zatim da se fiksira zagonetni Škilzen i time u vezi da bude riješeno pitanje kulminantnog vrha istočnih Prokletija. Dalje da se utvrdi smjer i razvedenost glavnog bila (greben) u Prokletijama i još neke druge geografske zanimljivosti. Naše su se nade mnogostruko ispunile. Za vanredno čistog i vedrog vremena uspjelo nam je da s visokog sedla Pločice dohvatimo vrh Velike Đerovice.

Sva je oblast Đerovice građena od škriljaca i starog kamenja. Debeo sloj humusa daje podlogu bujnom travnatom pokrivaču, što prekriva sve strane Đerovice i njenih susjeda Maja Rops, Maja Špatit, Bogičevce. Jedino sam najviši vrh čitave skupine, to je upravo Velika Đerovica, pa pojedine ogoljene stijene Mala Đerovica, Crni Krš-Guri Zi, Crveni Krš-Guri Kuč, građene od permskih breča (sklad), na daleko se ističu svojim crnim kamenim zubima i resko izdiru iz mekanih oblina i širokih ploha ove morfološki zrele krajine. Prostranim travnjacima posve je lagan uspon s Pločica do najviših vrhova. Sav je uspon šetnja, ugođna šetnja među cvijećem i zelenim busom (ruša) uz daleke otvorene poglede. Preko Pločica ispod masivnih bočina Maja Rops otvara se pravilna izvorišna čelenka Kožnjarske Bistrice. Duboko se u dolini, u crnim šumama bjelasa pruže (prod) u riječnom koritu. Sve strane i Kožnjara i Dečanske Planine s Maja Krvala, i Bogičevce dokle pogled dosiže, sve pokrivaju guste silne šume. Šume, dečanske šume, vjekovni izvor dohotka moćne feudalne gospoštije Visokih Dečana! Čovjek bi pomislio, nema tim šumama kraja. Doista na planinskim se bokovima silne šume prostiru u nedogled. No na podnožju planinskom naglo šuma ustupa ispred obrađenih njiva i vinograda. To su bujna, natopljena polja bogate dečanske metohije. Duboko ispod nas, u plavilu ljetnog dana, leluja (ziblje) se zlatna žetva metohijska.

Mi se uspinjemo sve više u regiju firnskog snijega. Iz plastike današnjih oblika gonetamo davnu prošlost kraja. U pravilnim ledenjačkim cirkovima (ozebnik), u dnu kojih se i sad bijeli snijeg, morenskim su nanosima zagaćena lijepa čista gorska jezera: Lekeni Zi, Lekeni Kuč i ostala. Njihovo tamno zrcalo odaje kristalnu vodu i veliku dubinu. Doista najveće od njih zovu čobani bezdano jezero, Lekeni Pafun. U tammim se valovima ovog jezera ne može dna dogleđati, niti se okom može ispratiti bijeli piljak (kamenček), kako bačen u vodu dosiže dno. Vični (nevajeni) na našim ekskurzijama na suhu žeđ bezvodnog karsta (Krasa), uživamo u obilju vode u ovom sretnom gorju paleozojske građe. Iz ledenjačkih jezera odviru potoci. To su prave brzice, što žubore, klokoću, pjevaju svojim valićima, skaču s kamena na kamen, ruše se niza stijene, obijenim skokovima hrle u dolinu. Kao pravilna mreža, stječu se pritoke sa sviju strana, s izvora i ograđenih česma (studenec), sa živih vrela. U jednom se ritmu slijeva sva ova voda i stvara Uj-te-vier, slapovit bučni prtok Pločičke Bistrice. No tek (šele) s vrha visoke Đerovice potpuno upoznajemo za nas novu krajinu. Na jug otvara se veliki ledenjački amfiteatar. Lekait Đerovic, dva Đerovička Jezera leže mu na dnu. Tamni paleozojski krečnjaci (apnec) ođaju u svom mutoniranom reljefu jasne tragove negdašnjeg ledenjaka. Toliko su led i firm (sren) izglacali tvrde stijene, da i sad kao polirane blješte u suncu intenzivno crnim smolinastim sijajem. Oštar greben tammih stijena ograđuje ovaj ledenjački cirk od izvorišne čelenke Proni Serbit — Srpskoga Potoka, što se dubokom klisurom otvara put Tropoja. U dnu dubokog korita kulja (se vali) tmasti dim. Sve do nas dopire zadah smole i paljevine (požig). To preko u Albaniji krče šume. Starom patrijarhalnom metodom, ognjem, stvara se od šume »kulturno tlo«: paša i malo šture planinske ornice.

No najvažniji je za nas pogled preko ledenjačkog amfiteatra na jugozapad. Dužinom jugozapadnog i zapadnog obzorja prostire se silno gorje, nepoznat, divan planinski svijet. Ovo gorje privlači na se svu našu pažnju. Moćni masivi smionih (smelih) razvedenih oblika, oštri vrhovi, zupčasti, veoma raščlanjeni grebeni nižu se i nadovezuju jedan uz drugoga. Razotkriva nam se geografska istina: bijelo gorje u koje gledamo, to su Prokletije.

Ime Prokletije kao naziv za planinsku oblast na granici Jugoslavije i Albanije nije još danas u nauci precizno određeno. Nijemci ove planine zovu vještački izvedenim nazivom Sjeverno Albanske Alpe. U taj pojam svrstavaju danas nje-mački geografi planine između Skadarskog Jezera i Metohije bez obzira na građu i nutarnju strukturu samoga gorja. Ovako širokim pojmom služio se i Cvijić, tek je namjesto vještačkog imena Sjeverno Albanske Alpe uveo o literaturu narodne nazive slovenski Prokletije, škiptarski Bješkāt e Nēmuna. Ujedno je proširio rasezanje ovog imena do Kosova i Ibra. No naziv Prokletije — Bješkāt e Nēmuna, narod uistinu upotrebljava da njime označi najmarkantnije masive u povirju rijeka Cijevne i Valbone. Ovo gorje jasno se izdvaja od susjednih planina na istoku. Bez teškoća mogli smo s vrha Đerovice odijeliti oblast pravih Prokletija

od ostalih susjednih planina na sjeveroistoku. Ta mi sami boravimo eto već nekoliko dana u gorju paleozojske građe, u gorju vanredno blagog reliefa i otvorenih prolaza sa sviju strana. Pitomina (pitoma zemlja) oko nas ne odgovara pojmu proklete planine. Silna brda bijele se nadaleko. Iz daljine odaju značaj grdnoga karsta (Krasa). Da, te su planine građene od krečnjaka, od pretežito trijaskih krečnjaka, onih istih, što izgrađuju planinski bedem (zid) uz istočnu obalu Jadrana. Prokletije su karsne (kraške) planine, dio Dinarske planinske sisteme. S ostalim Dinarskim Planinama na sjeverozapadu Prokletije čine nerazdijeljivu organsku cjelinu, upravo ovi su masivi kulminanta ogromne dinarske stepenice, što se postepeno diže od sjeverozapada prema jugoistoku. Pa kako nam se promatrajući Prokletije nameće nepobitna srodnost ovih planina s ostalim sjeverozapadnijim, ma da nižim i slabije razvedenim planinama Dinarske sisteme,

Photo dr. Br. Gušić
 Pogled na Maja Jezerce, najviši vrh Prokletiji

tako i našoj Đerovici nalazimo analogiju u sjevernijim oblastima. Duž svog kontinentalnog ruba Dinarske su Planine omeđene (omejene) unutrašnjom zonom t. zv. bosansko-hercegovačkih flišnih planina. Ovakove škrljevačke planine omeđuju i Prokletije od sjeveroistoka. To je naša Đerovica i njezini travnati pitomi susjedi.

Ime Đerovice ubilježeno je na našoj karti kao Đaravica, a u zagradi (oklepaj) je stavljeno još Derviš Kom. No domaći čobani kažu samo Đerovica, a tu i tamo od došljaka, žandara ili graničara, čuje se i Đaravica. Oblik Đerovica staro je ime, i u tom istom obliku javlja nam se i u Dečanskoj hrizovulji, dakle u četrnaestom stoljeću. Arnauti govore kratko Đerovic, Đerovic Madze i Đerovic Vogel, Velika i Mala Đerovica. Imenom Derviš Kom zovu škiptarski čobani čitavo planinsko pobočje Velike i Male Đerovice, od najviših vrhunaca do gornje granice šume. Tako mi je protumačio Hasan, mlad Metohijac, koga sam na Pločicama susreo, kako idući za ovcama, uči iz nekog odrpanog udžbenika geografiju naše zemlje. U drugoj ruci nosio je pomno (skrbno) savitu bilježnicu. Sam je sastavljao rječnik škiptarsko-srpsko-turski. Inteligentan, s pravom filološkom spretnošću, protumačio mi je razliku o fonetici našeg jezika i škiptarskog. Svakako sam iz njegova zornog izvoda mogao laglje shvatiti zvuk tuđega jezika nego iz mnogih gramatika, što su mi kao pomagala služile kod kuće. Ali uz obilje

nazala i poluvokala jedva sam razabirao (razložiti, »razumeti«) poneki njegov izgovor. Tako ne bih uz najbolju volju mogao da reproduciram, ni da pismom izrazim izgovor onog imena, što ga obično bilježim sa Maja Rops. Ovo r-o-p-s samo su konvencionalni znakovi, kojim se otprilike može grafički podati mutan, zatvoren i grlen, posve kratak Hasanov izgovor ovoga imena.

Dugo sjedimo na vrhu Đerovice. Ne možemo se odijeliti od divnih planina. Kao začarana zemlja zovu nas ova brda u svoje okrilje. Pomalo razabiremo pojedine skupine i nastojimo da utvrdimo njihov položaj. Najbliži nam je nešto pomaknut i uzdužen prema jugu ogroman masiv s visokim vrhovima prepunim snijega. To mora da je Škilzen. O Škilzenu govore svi istraživači ovih krajeva. Njegova markantna slika, kažu, vlada nad južnim prelazom podno (kraj) Prokletija. Ali u Škilzen nije dosada nitko prodro. Da li su vrhovi ove neprohodne planine najviši u Prokletijama? Ili ih nadvisuju vrhunci nepoznatih Bješka Krajsničes-Krajsničkih Planina? Ili je od svijtu najviša Maja Jezerce u srcu Prokletija sa svojih 2560 m? Sve su to pitanja na koje će tek budućnost moći da odgovori. Između pojedinih skupina prepukle su duboke sutjeske. Jedna od njih rastavlja najopsežnije grupe, ali u samu klisuru ne možemo zagledati. Razabiremo je tek po gustoj magli, što nam kao u i Proni Serbit nagovještava požar na planinskim stranama. To je Valbona, nepoznata rijeka, što skuplja vode u centru Prokletija, s najviših snježanika u Bješka Krajsničes i u Bjeliču.

Bjelič, onamo treba da udemo. Pogled nam se zaustavlja na plosnim (ploščat) stijenama i strmenitim zupcima (zob, čer) ovoga masiva, građenim posve iz blještavog bijelog krečnjaka. Iza njeg pomalja se čitav svijet planinski, obilje vrhova, stijena, glavica, što glomaznih (okoren) i tvrdih oblika, što estetski razuđenih (razčlenjen) vitkih i smionih (smel). Gdjegdje na daleko blješti goli kamen, drugdje se na silnim točlima rasprostire goleme množine snijega. Zjape duboke, tamne klisure, crne se šume — huji u njima vjetar, razgoni sivi dim. Iza Bjeliča redaju se nagusto zbijeni: Maja Jezerce sa svojom skupinom, egzotična Vezirova Brada i Bregu Nastreš, daleka Radohina, razrivena Popadija, Trojan, i već posve na sjeverozapadu, odijeljeno od Prokletija, Komovi. Daleko iza svih ovih planina, daleko na obzorju lebde srebrene čahure ljetnih oblaka; nebo sja zelenim odsjevom, tamo je more.

Slijedećih dana upotpunili smo našu orijentaciju, kad smo s trosrhe piramide Maja Rops ugledali površi i vijence planinske preko Bogičevce, Marijaša, Starca i Djevojačkog Krša do Čakora, Nedinata, Koprivnika i Hajle Planine.

Idući granicom sve smo dublje ulazili u visoko gorje. S otvorenih travnika Maja Špatit opet smo ugledali snijeg u visokom Škilzenu i u Bješka Krajsničes, sad već bliže negoli s Đerovice. Prodosmo Košuticom. Prošetismo njenim dubravama. U bezbrižnoj dolokli (oddih) razgledasmo cvjetnu baštu ovog divnog kraja, odmorismo se u hladu sjenovitih bukava i u mirisu borova. Kao u kakovu parku stoje tu i tamo slikovite skupine jela, borova i svijetlog javora, u travi procvale je odabrano cvijeće, sitni potocići kao ograđeni crvenim šljunkom (prod) protiču košanicama. Milota pitomoga sredogorja posve nas zaokuplja, te zaboravljamo da hodamo toliko čuvenom albanskom granicom, daleko od svakog ljudskog naselja. S visokoga Zabjela zagledali smo u Čeren, preko u susjednoj zemlji. U dnu tijesne klisure, to je prava sutjeska dinarskog gorja, dvije tri sitne kule uz bijelo, subo korito jedne karsne (kraške) rijeke: Proni Čerenit. U dohledanu (obzorje) kule postaju dohvatne, razabire se usjev (setev) na šturim bjelkastim njivama, sitnom stazicom netko prolazi. Dublje u klisuri leži dim. Već se danima taj dim provlači svom krajinom. Kad padne noć, nadaleko se nad Valbonom žari krvavi odsjev šumskog požara. Jutrom vjetar razgoni sivu maglu, dim se u buljucima (čreda, kopa) diže, opet pada, zastire nam pogled u daljinu. Samo tanahi (tenek) horizontalni slojevi lake maglice mogu da se dižu do naše visine. Iz dana u dan gledamo planine nasuprot nas u opalnom osvjetljenju ovog modrikastog vela (zavesa).

Ispod mirisnog granja borovog na Košutici, preko cvjetnih proplanaka, naš pogled traži sliku veebne pozadine: naš Bjelič. Kao golemi bastijoni mrtvog dinovskog (orjaški) grada tonu bijele hridi (skale) silnog Bjeliča u plavkastoj dimnoj maglici. Neobičan je jak kontrast između zelene, bujne vegetacije škriljevačkog tla i puste bjeline Bjeličevog kamena. Baš zbog ove opreke još je jače

naglašena mrtva pustoš karsta (krasa) tamo preko u bijelomu gorju. Bijeli se Bjelič, naš cilj. Bjelič, za koga mi rekoše topografi, poznavaooci ovog kraja: »U Bjelič ste naknili? Teško ćete, veoma teško proći Bjeličem. Neobično težak teren.«

Već su putnici polovinom devetnaestog stoljeća, tako Hahn, Degrand, A. Boue, Viquesnel, prolazeći glasovitim »prizrenskim putem«, starim drumom iz Skadra za Prizren, s juga gledali silne sjevernoalbanske planine. A. Boue i Viquesnel bili su prvi, koji su godine 1838 putujući iz Gusinja u Skadar prošli kroz sjevernoalbanske alpe, a arheolog Evans, tragajući za spomenicima rimske kulture u ovim krajevima ušao je još osamdesetih godina duboko u klišuru Valbone. No tek prvih decenija našega stoljeća počinje sistematsko prodiranje pojedinih naučnika sve dublje u ove teško pristupačne predjele. Mađarski geolog Nopsca proputovao je u pratnji domaćih lovaca i čobana Malisora velik dio Prokletija. On je bez sumnje danas najbolji poznavalac sjevernoalbanskih planina. Polazeći iz skadarske nizine, prošao je na svojim ekskurzijama masiv Radohine,

Foto dr. Br. Gušić

Maja Rosit, najoiši zapadni orh Bjeliča

ušao u srece Prokletija kod Maja Jezerce i prošao dolinom Rudničkom — Fuša Rudnice i Pečskim Putem — Čafa Pejs, starim karvanskim prelazom između Skadra i Peći, te zahvatio u svojim studijama dolinu Ropojani sa današnjim našim graničnim planinama Bregu Nastreš, Vezirova Brada i Trojan. U svojim opsežnim radovima Nopsca je prvi dao detaljnu geološku sliku zapadnih Prokletija. Prvi je bio Liebert, kome je godine 1904 uspjelo da dopre u gornju dolinu Dragobije i da tako pronade izvorišno područje rijeke Valbone, te zagonetne gorske bujice, sakrivene posred visokih planina. Steinmetz je tek zagledao u njeno duboko korito, kad se iste godine bavio na podnožju Škilzena i tako potvrdio mišljenje Hahna i Evansa, da izvori Valbone leže daleko negdje na zapadu u centru Prokletija, a ne ispod stijena Škilzenovih. Ali srednji tok ove rijeke, njena silna klišura, što dijeli Bješka Krajsničes od Bjeliča i Škilzena, nije još ni do danas ispitana. Od naših geografa jedini je Cvijić ratnih godina 1912/13 prošao bio planinama na obodu Metohije. Ali Bjelič, znao sam, nije proučio još nitko. Geologu Roth v. Telegdu za vrijeme posljednjeg rata uspjelo je da se sa sjeverne strane, od Vusanja, popne na jedan od njegovih prelaza, no nikome nije još dosada pošlo za rukom, da s koje istaknute glavice stvori preglednu sliku čitave skupine, niti da traverzira glavnim bilom (greben) sav Bjelič.

Već smo iz daljine, još sa Đerovice, uočili napadnu razliku u sastavu ovih planina. Dok smo danima prolazili izrazitim škrliljevačkim sredogorjem normalnoga reliefa, hidrografije i neprekinutog biljnog pokrivača, svijetle stijene Bjeliča i Krajsničkih Planina odavale su drugačiju gradu. Lako se i iz daljine moglo zaključiti, da je ovo gorje građeno od vapnenaca, od dinarskih vapnenaca, da je oblast izrazitoga karsta (krasa). Što smo se većma približavali bijelom gorju, razlika je bivala sve napadnija. Već se s Košutice prostim okom moglo zamijetiti karsne (kraške) značajke Bjeliča: glatke ploče, išarane (pester) škrapama silnih razmjera, površi, isprošupljane (preluknjan) ljevkastim (lijak) vrtačama. No tek kad smo došli na Čaf Bor, iznenadio nas je zanimljiv fenomen, sučeljavanje (stikanje) dviju oblasti različite geološke građe. Neočekivano, naglo, jedna jedina oštra crta dijeli tu dva svijeta: na sjever od Čaf Bora prostire se zeleni svijet stare geološke građe, na jugu vlada karst (kras). Snažno odjeluje ova nagla promjena terena. Granica je tako oštra, da dok čovjek jednom nogom još stoji na mekanom debelom sloju sipke zemljače od raspadnutog škrljla, drugom nogom već traži uporište na glatkoj krečnjačkoj ploči ili među srhovima (rob) oštarih škrapa. Diljem (vzdolž) Dinarida na mnogo se mjesta javlja ovo sučeljavanje, no nigdje nije tako očito i upadno kao ovdje na podnožju Bjeliča. Smjer ove tektonske sudarne linije mogli smo donekle promatrati već sa Čaf Bora, ali jasnije smo je uočili iz Bjeliča: od masivnoga Trojana proteže se ta linija dolinom Vusanja na Čaf Bor pa preko ovoga sedla u dolinu Proni Deržans, pritoke Proni Čerenit. Bješka Krajsničes i Škilzen kao i Bjelič pripadaju u oblast karsta (Krasa). Razlika se među paleozoikom i trijaskim krečnjacima (apnenc) ne očituje samo u dominantnoj boji terena niti u vegetaciji; ne, sva se krajina na toj granici mijenja i sav pejsaž poprima drugi karakter. Premda Bjelič, a ni Maja Jezerce, ne prelaze visinom svojih glavnih vrhova Veliku Đerovicu, a vjerovatno je mnogo ne premašuje ni Škilzen ni Maja Hekurave, ipak dok je Đerovica i sva njena oblast pitomo sredogorje, karsni (kraški) dijelovi Prokletija odaju crte velebnog visokog gorja. Bjelič i Bješka Krajsničes monumentalne su i ozbiljne planine, njihov je reljef alpski razveden. Pa i u onoj regiji, gdje bi u pragorju još prevladavala šuma, u karstu (krasu) iskače jaka struktura jedroga krečnjaka. Dok sredinom mjeseca jula u Đerovici na prisojnim, široko otvorenim poljanama i toploj, mekanoj podlozi, snijega od dana u dan sve naglije nestaje, i obilata voda hrani potoke, — na razrivenim točilima (drča) Bjeliča još leže moćne sniježne naslage. Čuva ih hladan kamen. Nema odvira s ovih snježanika, — svaku kap vode, što je sunce otapa, lakomo guta porozni vapnenac. Suha karsna (kraška) pustinja prijeti nam žedi.

Dugo u sumrak ležimo uz karaulu na Čaf Boru i dogledalom (daljnogled) ispitujeemo teren u Bjeliču. Do nas žubori vrelo, majčina dušica vonja u mladom uzduhu, u karauli veselo pččketa plamen na ognjištu. Sve do sada naše je putovanje bilo doista udobno. Konj je prenosio naš prtljag, a karaule pružale su nam odlično konačište. Ali na pragu Bjeliča prestaju mekani puti, u nj ne vode nikakove staze. Konja vraća Omer u Gusinje, a sav prtljag za nekoliko dana treba ponijeti na ramenima.

Prestupamo tektonsku sučelnu liniju, prelazimo na krečnjak i time ulazimo u Bjelič, držeći se uglavnom smjera državne granice. Kao vrata u Bjelič služi nam korito negdašnjeg pokrajnog ledenjaka, što se iz Bjeliča zapadno od Maja Koladz sa Čafa Presfopit otvara u Vusanjsku dolinu. Ali dno je ovog ledenjaka naknadnom karstifikacijom posve isprošupljano (preluknjano). Namjesto blago mutoniranih stijena, kojima bi se u reljefu normalnog geološkog sastava lako uspinjali kao kakovim stepenicama, mi se moramo pridržavati glatkih ploča, da ne upadamo u rupe, prerastle korovom (plevel), pa opet svaki čas moramo silaziti i opet se verati (plezati), vješto izmicati vrtačama, napeto paziti da ne zademo s našeg smjera, a oštro nam kamenje kod hvatanja ranjava ruke. Karst, strahovit karst, kakova nigdje još nijesam vidio, prostire se pred nama. Uzverali (vzpeli) smo se na prvu terasu. Goli krečnjak sačinjava njenu površ. Na višoj stepenici glacijalni je reljef jasnije sačuvan. Našli smo prve tragove morena i odsad se stalno pridržavamo morenskih humčića, jer nam njihov nasuti materijal pruža ugodnije i jednoliko uporište kod uspona. Izza prvih morenskih nanosa javlja se snijeg. Uza nj na vlažnu je tlu nikla nježna soldanela, draga znanica putniku u planinama. Ali se stari snijeg ne prostire u kontinuiranim strmim poljima sve do

pod stijene. Odijeljeno leže omanje sniježne plohe, svaka za se na dnu zatvorenih karsnih (kraških) depresija. Vični (navajeni) ovom nealpskom skaršćenom glacijalnom terenu, pridržavamo se oboda sniježnih vrtača i svladavamo jednu stepenicu za drugom.

Konačno dosižemo najgornji cirk (ozebnik) našeg ledenjačkog valova. Pod stijenama smo Maja Koladz, na Čafa Presfopit. Grandiozno gorje razotkriva se pred nama. Silna Maja Koladz nadvisuje nas svojim masivnim stošcem, što je sav iššaran vertikalnim škripima. Na njenom podnožju u duboku amfiteatru leži mnogo snijega. Lijepi vrhunci nižu se oko ovog visokog ledenjačkog cirka. U njihovim golemim moćnim potezima odiše dah alpski snažnoga kraja. Razveden, veoma zanimljiv greben nastavlja se na zapadnoj strani našega prelaza. Njegove glatke stijene dižu se direktno s točila (drča) i svršavaju nizom tubastih bastijona. Koje je biljege svom zavičaju dao čovjek ovih planina? Kako

Vezirova Brada u Prokletijama

Foto dr. Br. Gušić

domaći zovu ove vrhove? Karta o tom šuti, ta dalje južno od Maja Koladz i nema karte, a naši vojnici graničari prate jedino granicu — zračnu liniju između udaljenih graničnih stupova (steber). Od domaćih nema nikoga. Beskrajan mir leži podno ovih stijena. Ni ljudskog glasa, ni ptice, ni zvižerke kakove nije čuti. U dnu cirka, na zelenu zaravanku (ravnica), razabiru se neke omeđine (grmičje). Napušteno, razoreno katunište (pastirski stan). Da, u ćutanju ovih stijena, na dnu ove svečane tišine, leži tuga ostavljenog zavičaja. Planinštace odagnaše s njihovih ljetnih staništa, odagnaše zveku bronaca (zvonec), bleku jagnjadi i slobodan zov Škiptara čobanina. U ovaj divan planinski zakutak nije još dopro moderan poklič (klic) planinara, nema još mladunčadi urbanizovanog Evropejca, da ispuni ove uvale bezbrižnom cikom (krik) svoje nabrekle, neutrošene snage. Lagano se muk divlje krajine prelijeva u jezivu samrtnu šutnju.

Na vrhu Maja Koladz naša granica čini oštar kut. Zakreće prema sjeverozapadu slijedeći bilo (greben), što čini razvodnicu između Valbone i Plavsko-Gusinjske kotline. No ni državna granica u Bjeliču nije precizno fiksirana. Komisija za razgraničenje nije ulazila u neprethodnu pustoš ovog masiva. Postavila je samo dva granična stupa: prvi na početku Bjeliča na Čaf Boru i drugi na kraju ove krečnjačke gromade na Čafa Valbons, a kao među njima odredila je razvodnicu, pcjam, što je upravo u ovakovu karstu (krasu) veoma slabo određen. Prema tomu najviši vrhovi Bjeliča, Maja Mijuš, 2545 m, i Maja Koladz,

2530 m, ne ulaze u naš teritorij. Mi smo se zbog toga okrenuli na zapad, da uhvatimo razvodnicu i u koliko bude moguće, da njenim bilom preko Maja Rosit, predemo čitavom dužinom onoga dijela Bjeliča, što leži u našoj državi. Tako smo uzašli na ustalasanu (valovit) karsnu (kraški) površ, na rub nekog ledenjačkog cirka ogromnih dimenzija. Pred nama se razastro (razprostire) Bjelič kao skamenjeno more. Iz mnogih se karova (krnica) njihovi valovi stapaju u široko, otvoreno korito, komu glatke pločaste stepenice mutoniranih obrisa jasno označuju kaskade i padove nekadašnjeg ledenjaka. No kad se uđe u sam teren, pored mnogih karsnih (kraških) oblika čovjek gubi dojam cjeline. Tada se vidi, da je čitavo dno toga ogromnog cirka pretvoreno u posve neprohodnu karsnu (kraški) oblast, svu isprošupljanu dubokim urvinama (strmina) i vrtačama, izveruganu (izveržen) škrapama golemih (ogromen) razmjera, što uz glatke krečnjačke ploče stvaraju dojam zatalasanog kamenog mora, što ga je neka sila u trenu najjače uzavrelosti za navijek ukrutila.

Pod zrakama podnevnog sunca crne se u dolini goleme šume sve od daleke Košutice preko Plava i Gusinja do podnožja Bjeličeva. U daljnji ljeska se ustaljala ploha Plavskoga Blata. Grnčar zmijugavim tokom protiče Gusinjskim poljem, a samo Gusinje raspoznajemo tek po gaju voćaka i zelenih krošanja, u koje je utonulo čitavo naselje sa svim svojim kućama.

Usprkos dugotrajnoga hoda, na podnožje Maja Rosit nijesmo za dana mogli stići. Tražeći između provalija što bolji prelaz, stalno smo morali paziti, da suviše ne gubimo na visini. U neprestanom usponu i silaženju (sestopanje) brzo nam je vrijeme odmicalo. Tada smo se već za niskoga sunca digli posve pod stijene glavnoga grebena. U nekom malom sklonjenom dočiću (dolek) nakanili smo prenočiti. Duboko razvršje dijelilo nas je od skupine vrhunaca. Jedan od njih mora da je Maja Rosit. Od našeg logorišta vodi u najgornji dio ovog razvršja ne suviše naporan pristup.

Upotrebio sam poslednje dnevne sate pred sunčanim zapadom, pa dok su drugovi pripremali logor, uspeo sam se s vojnikom na to razvršje. Kakav se divan planinski svijet otkrio preda mnom! Omalen dolac poda mnom svršava prema jugu ostrim grebenom, što ga u sredini kruni velik bastijon pravokutnog oblika i okomitih (navpičen) stijena. Svojim glatkim, odlomljenim stranama i nazupčanim vrhom mnogo me podsjeća na poznate »cime« i »torre« u Dolomitima. Uspon na njegov vrh zadavat će danas sutra, kad jednom i ovaj kraj bude otvoren alpinizmu, veoma zanimljiv penjački problem u samom Bjeliču. Nama nažalost nije bilo moguće da okušamo snagu u njegovim stijenama. Sam vrh leži daleko na albanskoj strani preko naše državne granice. Iza tog vrha zagledali smo po prvi puta čudesnu Valbonu. Njena se silna klisura razjapila (zazevala) pod nama tik pod južnim stranama Bjeliča. Grandioznu pozadinu njenoj sutjesci tvori golem planinski bedem (zidovje) Bješka Krajsniće. U klisuru već je polegao mrak. Iz duboke se tame izvijaju stijene, vertikalne stijene, strma izlokana (izjedena) točila (drča), sipari, usječeni karovi puni snijega. Samo još vrhovi plamte crvenim žarom. Poslednje sunčane zrake odsjevaju na visokim snježanicima, gube se u tami dubokih provalija, u dnu ogromnih ledenjačkih cirkova. Posve na obzorju, kad je već sumrak zahvatio i svu našu okolinu, još uvijek odsjeva ruj na najvišim vrhuncima. Tamo mora da je Maja Hekurave, najviši vrh Krajsničkih Planina. Vratio sam se u naš logor u dnu dolca. Pala je tama, gust je mrak polegao na svu krajinu. U podmaklim (pozen) noćnim satima digao se mjesec. Sablasnim (pošasten) je sjajem obgrlio visoke komove, hladno se svjetlo razlilo niz dulibe i vrtače. U dolini, daleko dolje kod Gusinja, čelično je bljesnuo uzan trak Grnčarskog potoka. Spavaju drugovi pod šatorskim krilom. Tek stražar budno pazi na prelaz, što niže našeg doca, dnom razvršja vodi preko u Albaniju.

Rano u zoru, još prije sunca, krenuli smo naprijed. Uzašli smo na glavni greben Bjeliča i tu, neposredno pod najvišim stijenama, na strmim snježanicima i točilima dohvatili smo prijeslo (prehod), što smo ga već izdaleko zapazili podno najviših vrhunaca. Trebalo je gotovo pet sati dok smo se dovde uzverali (povzpeli). Strmo se pred nama uzdigao neki visok vrh. Masivna stijena, isprekidana zelenim travnim pasovima, spriječavala nam je daljnji pogled. Znali smo, negdje nad nama mora da je Maja Rosit. Zato je najbolje da se uspnemo uz ovu stijenu pred nama. Za uspona otvarao se pogled preko duboke sutjeske

Valbone na sniježne planine na drugoj njezinoj strani: Bješka Krajsničes. Što se dižemo naviše, javlja se sve veći broj vrhova, ovjenčanih obilnim snijegom. Novi nepoznati vrhunci ukazuju se na horizontu. Velika skupina Škilzena stapa se s Krajsničkim Planinama u širok planinski svijet — nepoznat svijet stijena i komova. Nepoznat svijet, u koji nije još do danas ušla noga geografa ni alpiniste. Duboko pod nama u zračnoj perspektivi planinskih bujica Valbona u dnu tamne klisure krči svoj put prema sjeveroistoku. Još kratak uspon travnatim stepenicama i mi smo na vrhu. Da, na jednom smo od mnogih vrhova divljega Bjeliča, ali ne na vrhu Maja Rosit. Južnije od nas, nemnogo više od našeg neimenovanog vrha, podiglo se osamljeno glomazno (zavaljeno) brdo. Nema sumnje, to je Maja Rosit. Duboka provalija, puna snijega, dijeli nas od ovog vrha.

Maja Rosit ustobočila se glomazno bez ikakova estetskog sklada. Kao i svi susjedni vrhovi, građena je od sivkastih trijaskih krečnjaka, pravilno uslojenih. I Bješka Krajsničes odaju isti karakter građe. Čak (celó) se iz naše udaljenosti može u stijenama Maja Hekurave pratiti slojeve, analogne ovima u Maja Rosit. Čitav zapadni dio Bjeliča — to je skupina Maja Rosit — samo je ogromna ploča kompaktnih trijaskih vapnenaca, izdignuta i koso (poševno) nagnuta, te razdrta naknadnom erozijom. Sačuvani jedri dijelovi ove ploče izgrađuju glavne vrhunce. Njihove glomazne, teške mase u pravilu svršavaju plosnim, travnatim zaravnima. U istočnij stijeni Maja Rosit, nama okrenutoj, nižu se od točila do vrha pravilni slojevi jedan uz drugoga. Monotono djeluje ova ploha rebraste strukture. U tim šturim nizovima ne podrhtava lelujava horizontala, nema u njima oštih poteza, izbrisan je svaki zamah. Vječna igra svijetla i sjene ugasla je u dosadi sivog vapnenca. Sva je Maja Rosit bezlika gromada. Ni s koje strane ne veže je kakav načičkan (narezljan) greben, ni zavojito (zavit) prijeslo (prehod) uz susjedne vrhove. Pa i ti njezini susjedi jednaki su njoj: sumorne (mračen) trupine mrtvog kamena, bez ritma, bez ljepote.

Oštar fićuk (žvižg) reže tišinu. U tren sklanjamo se za kamen. Napeta pažnja. Opet drski zov — prepoznajemo signal naših graničara. Mora da su to momci sa Zastanja. Sigurno nam idu u susret. Doista netko silazi s Maja Rosit. Mlad, vitak vojnik spušta se u stijeni. U ljevici nosi pušku, desnom se rukom pridržava gipko i spretno, te naglo silazi. Ipak je trebalo dosta vremena dok se prošavši snijeg, na našoj strani uspeo do nas. Veselo se pozdravljamo. Uistinu sa Zastanja dolazi da smijeni naše dosadašnje pratioce sa Čaf Bora. Pričamo jedni drugima novosti, nijesu to novine iz velikoga svijeta — daleko smo od takozvanoga svijeta i svih njegovih briga — nego kazujemo jedni drugima svoje doživljaje posljednjih dana. Vojnici se raspituju o stanju straža, redaju se svakidašnje brige graničara, kao usput (mimogrede) spominju se daleki domovi.

Naš kотиčек

KLIC POMLADI

Župančić Uroš — Sarajevo.

Močan je klic narave v pomladnem prebujenju, močan in mogočen za mnoge ljubitelje narave; a na žalost se temu klicu ne odzivajo — nočejo ali ne morejo — množice bednikov, katerim je najbolj potreben. Ti ljudje so nesrečniki — sužnji strojev in pisarn, domačini mračnih, v židove okovanih ulic. Da bi ti ljudje vsaj enkrat v življenju, vsaj to spomlad mogli v pomlajeni naravi učivati lepe, solnčne dneve! Pretrgali bi okove suženjstva — močna magična sila bi jih vlekla ven v svet neoskrunjene narave. Nastopili bi pot onih srečnikov, ki so že spoznali, da zlata polja, šume z blagodejnimi sencami in mirno tišino, planine ter zasnežene gore prinašajo novih moči duši in telesu; spoznali bi, da je pot v naravo — pot k solncu, zdravju in miru ter k resničnemu živemu življenju.

Foto Skerlep Janko
Grmada nad Sv. Katarino

kjer ptice v zboru oznanjajo novi dan. Koliko dobrote bi bilo na svetu, če bi vsi ljudje živeli, kakor jih uči zdrava narava! Saj smo del narave — zakaj se je moral ravno človek tako daleč izgubiti iz prvotnega okvira naravnosti! Zdaj pa hrepenimo nazaj, nazaj k lepoti telesa in duše, k poštenju in veliki resnici.

Vsakdo naj ljubi le del narave, zveže naj se z delom te veličine stvarstva, vanj se naj tesno uživi pa bo dosegel zadovoljstvo.

Mnogo jih je, ki so srečni med brazdami in razori njiv, združeni z grudo, ki nam rodi. Naš oratar gleda in neguje vsako ped svoje zemlje, v potu svojega obraza orje, seje in sadi, kljub trpljenju srečen, ker je tesno združen s to rodno grudo. Pri delu je težak in okoren, a mehkega pogleda in nežen v duši — silno nežen. Kako prisluhne vetru, ki priveje skozi polje, hladi oznojeno čelo, poziblje težko, zlato klasje, sklanja cvet k cvetu! Oratar razume ta šepet in je srečen... Pojdite v polje, v žitne njive, ki nam dajejo kruh in življenje, in se zamislite v življenje prirode in prirodno!

Pomladni gozd je prebujen k življenju. Lise snega še spominjajo na zimo, a prevladuje pomlad s svojim cvetjem in z zelenjem, ki je kakor veliko upanje. Pojdite skozi gozd po mehki, mahoviti stezi in opazujte. Silno borbo za življenje vidite pri prebivalcih gozda, a vse, kljub borbi, živi veselo, po drevju, pod drevjem, na prsti. Srečate gozdarja in črnega ogljarja, to so ljudje gozdov in planin, težko jih pregovoriš, da pridejo v bivališča, le ob velikih praznikih gredo v cerkev, hvalit Boga.

Ali se zavedamo, kako velike naravne krasote imamo v svoji domovini? Za nje nas zavidajo zunaniki, mi sami jih ne cenimo dovolj.

Priletel, brkat Srb mi je pravil v Južni Srbiji: »Bog takrat, ko je ustvarjal Slovenijo, ni bil zaspan ali slabe volje ter skop; pogledal je bistro, kje bo stala ta dežela, in je globoko segel v vrečo lepot svojega stvarstva. Ali pa je Slovenijo posadil na svet poslednjo in ji dal vseh lepot, kar jih je še ostalo za celotni svet«. Tako nekako je ves ginjen modroval človek, preprost; menda je bil samo enkrat pri nas, a prehvaliti ni mogel naše mile domovine.

»Na polju znamenje stoji,
podoba sveta v njem žari ...
... obraz je moje domovine ...«

Vstanite v ranem jutru, z vso družino, v oprtnik malo brašna, pa naglo peš tja, kjer se solnčni žarki že igrajo z rosnimi kapljicami na pomladnih bilkah in čašah cvetlic,

Cvetje v gorah

Foto Fr. Krašovec

Na planini je vse v smehu in petju; tako samozavestni so ti ljudje s planin — nasmejani: »Nikomur tu nisem na poti — na poti ni meni nikdo.« — Kar zavidal sem jim to neomejeno in neokrnjeno srečo... Strm alpinist in smučar se gotovo spomladi počutita najbolj srečna; v solncu in na snegu doživljata svoje najlepše dneve. Oprtnik, smučiči in dereze ter cepin — pa gremo na snežne strmine. Iztaknejo zapuščeno pastirsko kočo pa začnejo v njej gospodinjiti. Samo srečne, od solnca zarjavele obraze srečaš v pomladi visoko gori na snežnih poljanah. Sami fantje so v koči, pa je vse tako lepo v redu in na svojem mestu, kakor da bi prišel v kočo, kjer so same skrbne gospodične, navajene gospodinjstvu. Ej, tudi fantje znamo to, ker hočemo; saj nam je vsaka naloga veselo delo. Ko pridejo obiski, se iz temine v bajti pokažejo le beli zobje in vesele oči. Dà, to je življenje za mladino, to je šola za naravno življenje!

Foto Skerlep Janko

Na Osolniku nad Škofjo Loko

Vsi vedite, da je природа neizčerpna, večno lepa, zato ne skrunite ji lepote in miru; s spoštovanjem hodite po njenem kraljestvu. Naučite se vsega, kar vam nudi; samo bodite dostojni, ko hodite v naravo! Ne divjajte, ker narava se ob svojem času maščuje nad vsakim, ki jo skruni.

Pomlad je tu! V naravo, vsi brez razlike! Saj v naravi ni razlike med gospodarjem in slugo, med bogatinom in siromakom, vsi smo ji enaki. Pojdite v naravo, vi ubogi in od življenjskega boja utrujeni ljudje, ubežite vsakdanjosti vsaj za kratko dobo; z vsakim korakom v svet narave bo zbežal del vaših tegob in skrbi. Pojdite letos vsi! Tisti, ki ste že bili in tudi tisti, ki še niste bili. Pojdite! Jaz, mi vsi gremo z Vami!

POHORSKA ZGODBA.

Branko Šalamun.

Poznate Šentlovrenška jezera sredi pritlikavega, krivenčastega borovja? Na pohorskem grebenu leže. Ne poznate jih? Škoda. Ne bi Vam namreč znal opisati, kakšne so te planote v času, ko jih prekrije sneg in obsije zimsko solnce. Če ste že kdaj občutili, kako utripajo na videz mirne zračne plasti skladno z Vašim srcem, ali če se je lastna zavest še kdaj razgrnila pred Vami tako razločno ko januarsko opoldansko nebo, tedaj Vam pač ne bo težko ustaviti svoje misli za hip pri človeku, ki v takšni uri tiho vriska. Vabim Vas: pojdite z menoj! Na Pohorje, v zimskem jutru.

Težke, resne misli so me gnale, spremljale gori. Mi smo mladi — mladi? Času potrebni? Ako smo to in to hočemo biti, moramo sprostiti vse sile... Tudi ostre, burne. In te sile, ki ne dopuščajo oklevanja, so lepe, kakor je lep ta biesteči sneg na smreki, morda tudi težke ko moker sneg, ki lomi veje. Da, veter je vedno ostrejši in bistri razglede. Pa misli so mi vzporedno drle svojo pot ko voda v zaledenem žlebu nad pohorskim mlinskim kolesom. Zaman sem jih skušal uravnati drugam. Kar so se okrenile pod nenadnim sunkom: Šiklarica je namreč precej strm klanec in naglica, s katero so drsele smuči, je postala neprijetna radi na gosto zraslega drevja. Bliskovit sunek in padec — z desno stranjo prsnega koša ob oster kamen. Nekaj trenutkov za tem, ko si je bolečina izsilila duška v čudnem kriku, diagnoza ni bila težka: natrto rebro in pretrgana mrena. Moje prve misli so bile zdaj: štediti bo treba z močmi, do kočje je še uro in pol hoda. — Na silo sem pogoltnil nekaj meda. Včasih zdravijo tuberkulozne bolnike tako, da jim iztrgajo živec phrenicus, drugič zopet s torakoplastiko, tretjič s pneumotorakom. V vseh teh slučajih opravlja dihalne funkcije le ena polovica pljuč. Moje znanje anatomije je še v povojih; pa zavest, da se prsa polnijo in praznijo v enakih presledkih, čeprav 50- mesto 150 krat v minuti, je vplivala pomirjevalno. Vznemirjenje bi sploh ne zaleglo, ker sem bil sam.

Misli, ki so se preHITEvale v glavi, so postale tako neovirano in odkrito osredotočene na en edini problem, na lastni jaz, da bi debata in nasprotniki ne našli prostega niti najmanjšega možganskega zavoja več. Zato se je moralo vedno nebo, brezvetrje in toplo vreme izprebrniti v svojo točno nasprotje, v realno zavest, da sem zašel, da me je zajel snežni metež in da mi ivje na trepalnicah uklepa oči. Konture, ki so se dvigovale iz megle šele na zadnjih dveh, treh korakih oddaljenosti, so se čudovito izpreminjale. Vsaka bi mogla biti zid Senjorjevega Doma. Nepričakovano se je dvignil tak zid pred menoj. Drvarnica ali — dá: vodovodni rezervoar.

Ker je zamrlo vse moje kričanje brez odmeva, sem se spravil na iskanje, izprva po načrtu: Desno navzdol, navzdol po sredi, na levo in vedno nazaj, k stolpu. Prvič, drugič, znova in dalje. Glasno sem si dopovedoval, da mora ležati Dom — nižje od rezervoarja. Pa nič.

Ker sva s srečo domenjena, sem vedel, da me bo pripeljala v zadnjem trenutku do kočje. Zdel pa se mi je res že zadnji čas za to... Njenemu obotavljanju bo kriva pač njena stara zgovornost. In res:

Večino dni preživim v vseučiliškem mestu. Zato poseže vanje kdaj pa kdaj tudi film. N. pr. oni z naslovom: Kralj Mont Blanca. Prikazuje gorskega vodnika, ki je verjel pravljici o zlatu, spravljenem na najvišem vrhu. Tega čuvajo duhovi gorá. Mraz je ustavil poslednji korak vsem pohlepnim predrznežem, potem, ko jim je solnce izžgalo oči. Tudi mladega kralja vodnikov je čakala ista usoda. Odkupil ga je pri njej njegov še nerojeni otrok s svojim življenjem. Šele srečanje s smrtjo je izsililo spoznanje, da je sreča blizu, in ljubezni.

Pravljica. In po vrhu še iz velemestnega kina. Toda vprašanje, v koliki meri je predstava o nerealnem zlatu in pa občudovanje, ki ga hlinijo dolinci za prvenstvene vzpone, gibalo mojega stremljenja — to vprašanje je vse prej ko pravljica. — Bliskovito mi je šinilo skozi glavo: »Ti hočeš obljubo. Ti zahtevaš od mene, naj se odrečem delu, ki me je pravkar zajelo. Če je to Tvoja cena, se ne bova pobotala. Ne moreva se, toda to tudi Tvoja cena biti ne more. Jaz vem, da ne gre za kovano zlato. Vem, da ne gre za osebne ambicije, ki bi hotele, naj jim ustrezem le radi njih samih.«

Dvignil sem se 30 metrov nad svoje namišljeno zavetišče. Trčil sem ob drog z rdečim trikotom. Krenil sem na desno. Ustavil me je drugi, z leseno roko, na kateri je bilo napisano: »Senjorjev Dom«. Obrnil sem se za 180°, se vrnil k prvemu in nadaljeval svojo pot v ravni smeri dalje. Čutil sem, da stopam vedno strmeje navzdol in minuto pozneje sem si segel z rokami preko oči. Seveda: To svetlikanje je luč iz oken in ta senca je kočja. Zagnal sem se, občutil prvič po dolgem presledku bolečino v prsih in rekel na glas: »Danes si jasno govoril. Tako očitno se še nisi igral z menoj, kar pomnim.« Ni čakal z odgovorom. Še isti trenotek sem se pogreznil z desno nogo do trebuha globoko in se obenem vrgel na levi bok, na rob jame, ki se mi je zdela polna vode. Jasno sem videl nezamrznjeno gladino pred seboj in šele sedaj, ko to pišem, mi stvar ne gre v račun. Drugo jutro je kazal termometer —20°.

Deset minut zatem se je pomikal kazalec stenske ure preko šeste. Nekateri ljudje so se zavzeli zame s pretirano skrbjo in je le sreča, da so bili v koči še drugi, ki so me vprašali: »Si ti klical? Dobro, da vemo. Nismo bili sigurni, veste.« Pametno so govorili, ker biti center družbe — pa čeprav le v planinski koči in samo za četrto ure — je imelo zame še vedno več slabih ko dobrih posledic.

Pa človek si lažje obnovi svojo rebrno mrežo, nego potegne svojo železno srajco raz sebe. Tisto noč, ko nisem zaspal do polnoči, sem se odločil, da napišem ... In sem napisal.

Obzor in društvene vesti

Dr. Rudolf Marn — šestdesetletnik. Odkar pravno obstoji naša država, prvi in edini načelnik trgovskega oddelka naše vlade v Ljubljani, od leta 1923 predsednik Zveze za tujski promet v Ljubljani, z organizacijo tujskega prometa tesno strnjen že svojih trideset let, od leta 1905, ko se je ustanovila na Kranjskem »Deželna zveza za tujski promet«, koje tajnik je bil ves čas njenega obstoja, povsod priljubljeni in popularni dvorni svetnik — tudi on je naš! Ko ob njegovi sveži delavnosti z začudenjem ugotavljamo, da je bil rojen 18. aprila 1875 (v Dragi pri Kočevju) in si zdaj nalaga sedmi križ, se s hvaležnostjo spominjamo vsestranske naklonjenosti, ki jo je s srcem in z roko izkazoval g. dr. Marn planinstvu v obče in našemu društvu posebe. On ima redek dar uma, srca, organizacije in — za nas aktualno — peresa. Beletrist in obenem strokovni pisatelj ter urednik, je za naš Vestnik ob štiridesetletnici Slovenskega Planinskega Društva v spominski številki 1933 napisal spominski in programatični članek »Tujski promet in planinstvo«, toplo, stvarno in pobudno, kakor je njemu svojsko.

Ako on svoj članek zaključuje s srčno čestitko našemu društvu k njegovemu jubileju, mu tudi mi na tem mestu, pridružujoč se mislim in besedam, ki jih je dragemu šestdesetletniku na slavnostni seji Zveze za tujski promet dne 16. aprila t. l. izrekel naš predsednik dr. Pretnar, prav iz srca in po domače, kakor on rad sliši, želimo, da ostane tudi v bodočem desetletju i sam in napram nam tak, kakršen je bil in je. J.

Dve smrtni nesreči v Savinjskih. — 1. Rojen 4. jan. 1909 v Potokih občine Koroška Bela, se je Mirko Mulej posvetil trgovskemu poklicu in je vstopil 1. sept. 1928 v Preloγοvo veletrgovino. Postal je navdušen planinec in je proste dneve porabil predvsem za izlete v planine, poleti in pozimi, s cepinom, s smučkami ali z obojim. — V soboto, 30. marca, se je s kolesom pripeljal zvečer v Kamniško Bistrico. Drugo jutro, v nedeljo 31. marca, se je s slučajnim znancem odločil, da pojde na Brano. Od koč na Kamniškem Sedlu dalje je na severnem pobočju Brane še obilo snega, ki je bil po vrhu trd, ponekod leden. Mulej, opremljen z derezami in s cepinom, je korakal dosti brzo naprej. Ko je na zledenem mestu, ki je tudi zelo strmo, ravno hotel spremljevalca opozoriti na nevarnost, so mu samemu dereze spodrsnile in odneslo ga je po gladki strmini navzdol. Sicer se je skušal s cepinom ustaviti, a ko ga je zapičil v sneg, se mu je pri sunku zmuznil ročaj iz rok — in nesreča je bila neizbežna. Z vedno večjo brzino je drsel do roba strmega snežišča, tam je padel v brezno in obležal spodaj v snegu mrtev. Spremljevalec, ki je imel le navadno smučarsko palico, ni mogel do njega; pač pa se je to posrečilo Franju Podboršku, ki je na potu proti Sedlu izvedel o nesreči in si je s cepinom skopal stopinje do kraja nesreče. Smrt je bila pač takoj nastopila. — Podboršek je v Bistrici točno označil lego mrtveca; iz položaja je sledila nujnost, da se ponesrečenčevo truplo reši preko Okrešlja doli v Logarsko dolino in ne gor čez ledene strmine Kamniškega Sedla v Bistrico. Nastopili pa ste obe rešilni ekspediciji: iz Kamnika pod vodstvom g. Koželja, iz Celja z g. Kopinškom. Celjska, z vsem opremljena, je v ponedeljek prenesla ponesrečenca v dolino, v Solčavo je prišel ponj pogrebni avto iz Ljubljane, prežgodnji grob je pripravljen vrlemu našemu planinskemu tovarišu v rodni Koroški Beli.

2. Na Veliko nedeljo, 21. aprila, je 21 letni jurist Mirko Gombač iz Ljubljane, planinsko dobro opremljen, s tovarišem krenil okrog 11 s Kokrskega sedla proti Skuti. Prešla sta Mala Vratca in nastopila pot proti Velikim Podém, namenjena na Skuto. Pot, sicer brez vsake nevarnosti, je tokrat pokrival sneg, ponekod led. Blizu križišča s potjo na Minarsko sedlo je Gombaču spodrsnilo, in odneslo ga je navzdol po snegu in ledu. Pri skalah je obležal. Spremljevalec sam mu ni mogel pomagati in je odhitel v Bistrico po pomoč. Brata Erjavška Franc in Lojze, ki sta bila tam, sta takoj odšla k ponesrečencu, ki so ga iz Bistrice videli, kako se je nekaj časa premikal. Brata sta dospela do njega in pripravljala rešitev. Medtem je prispela na mesto tudi že rešilna ekspedicija iz Kamnika, ki so jo bili o nesreči nemudoma obvestili (gg. Maks Koželj, Ulčar, Sojc, Breskvar, Punčoh, brata Balantič) in jo je s svojim avtom v Bistrico pripeljal g. Kramar. Z velikimi težavami in večkrat v skrajni nevarnosti so reševalci v trdi noči, ob dežju, snegu in burji spravljali ponesrečenca, večinoma nezavestnega, v dolino. Ob polnoči so ga privedli do Bistriške koče; od tam so ga z naročenim avtom prepeljali v bolnico v Ljubljani. Tam pa je istega dne popoldne izdihnil vsled notranjih poškodb.

Obe nesreči sta se pripetili na običajno neopasnih mestih. V prehodni dobi od zime v spomlad bodi planinec v dvojni meri previden!

Prvenstveni vzponi v zapadnih Julijskih. Kakor poroča »Österr. Alpenzeitung«, št. 1155 (za marec 1935), na str. 74, sta tekom štirih dni (od 23. do 26. avgusta 1934) znana alpinista iz Beljaka, Ferdinand Krobath in Helly Thöfderer, izvršila 3 prvenstvene vzpone, in sicer: 1. sta 23. avgusta v celoti prehodila severni raz Visoke Bele Špice (Hohe Weissenbachspitze, 2254 m). Ta raz je na glasu kot zelo težaven in izpostavljen; preplezan je bil že leta 1916, pa ne zdržema. (Gl. Hochturist, VIII. str. 264). Krobath in tovariš sta rabila za turo 2 uri plezanja in jo označujeta kot nekaj težjo nego navadno pot na to Špico, ki jo je prvi napravil že leta 1886 dr. Kugy s Komacem. 2. Dne 25. avgusta sta v štirih urah preplezala severovzhodno steno Mangarta iz Koritnice (od nekdanje Koritniške koče SPD, rifugio Suvich). Kot izredno težke označujeta plati pri vstopu 150 m visoko; vsa stena je visoka 900 m. 3. Neposredno zapadno steno Mangarta sta zmagala 26. avgusta s skrajno težkim plezanjem. Vstop je sem od Mangrtske koče (zdaj Rifugio Silliani), višina 550 m. Srednji, glavni del stene tvori skupina plati, ki je skrajno težka in zahteva 5 do 7 ur plezanja; ostali del ni težak in se opravi v 1 uri. J.

Prvenstveni vzponi v letu 1934. Vzhodni del Triglavske Stene so 23. sept. 1934 preplezali dr. Gerhard Guckler, Andrej More in Tone Dovijak. S tem izpopolnjujemo zabeležko na str. 128 (»Dr. Guckler in drugovi«).

Prvi planinski Dom na Durmitorju še sicer ne stoji, nameravajo ga pa, kakor so poročali belgrajski listi, še tekom spomladi zgraditi. Graditelj bi bilo turistično društvo »Durmitor« v Nikšiću. Poslopje pa bi po sedanjih načrtih ne bilo preprosta planinska koča, ampak velik hotel s tremi nadstropji, sezidan iz kamna in opažen z lesom. Od glasovitega Črnega Jezera bi bil oddaljen nekaj minut hoda. Za goste bo pripravljenih 45 sob.

»**Iz naših gorac.**« S tem naslovom je Slovensko Planinsko Društvo pravkar izdalo album 52 slik, med njimi 3 večbarvne, lahko rečemo, v dovršenosti, kakor jih skupno doslej še nismo imeli. Vsaka slika je natisnjena na posebnem listu v velikem 4° formatu na finem karton-papirju, da bi lahko tudi vsako zase dali v okvir. — »Naše gore« so kajpada predvsem gore v območju našega planinskega društva, v celoti pa se raztezajo od Jalovca do Peristera. — Podrobneje se bo o albumu še poročalo; zdaj opozarjamo nanj kot primerno darilo, pa tudi kot reprezentativno poučilo. Cena 60 Din; naroča se pri osrednjem Slovenskem Planinskem Društvu v Ljubljani.

Od uredništva. Zaradi spisa v spomin nenadno preminulemu dr. Tumi so se morali odložiti nekateri že postavljeni spisi (Dr. Ogrin, Vinko Modec, Anton Flegar, Ludvik Zorzut, Slavko Smolej, Stanislav Jenko), drugi pripravljeni (Dr. Oblak, Baebler, Ačko, Velepčič, Hollosy i. dr.) ter vsa društvena poročila.

Poset postojank Osrednjega društva SPD v Ljubljani, leta 1934.

Tek. štev.	Naziv planinske postojanke	Skupno število		Jugoslovani	Avstrijci	Italijani	Rusi	Angleži	Poljaki	Romuni	Bolgari	Čehi	Nemci	Francozi	Razni
		1933	1934												
1.	Aleksandrov Dom na Triglavu	1729	1713	1543	101	8	—	—	1	2	—	36	6	6	10
2.	Aljažev Dom v Vratih	3264	3024	2646	225	19	—	6	—	—	—	75	34	2	17
3.	Cojzova koča na Kokrskem sedlu	1085	1221	1178	31	1	—	2	—	—	—	9	—	—	—
4.	Češka koča pod Grintavcem	809	610	542	41	—	—	—	—	—	—	27	—	—	—
5.	Dom v Kamniški Bistrici	1949	1911	1850	3	14	—	—	—	—	—	24	18	2	—
6.	Dom na Krvavcu	1163	1584	1562	12	1	—	—	2	—	—	2	4	—	1
7.	Erjavčeva koča na Vršiču	1539	1000	851	82	9	—	4	—	—	1	24	26	—	3
8.	Hotel Sv. Janez ob Bohinjskem jezeru	663	552	406	55	4	—	21	2	—	—	31	19	9	5
9.	Koča na Kamniškem Sedlu	1619	1671	1608	40	2	—	3	—	—	—	16	2	—	—
10.	Koča pri Triglavskih jezerih	2065	1684	1506	102	11	—	—	—	—	—	47	10	—	8
11.	Koča na Veliki Planini	1588	1098	1082	1	2	—	1	3	—	—	6	2	—	1
12.	Krekova koča na Ratitovcu	520	433	432	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13.	Malnarjeva koča na Črni Prsti	338	236	215	16	—	—	—	—	—	—	3	1	—	1
14.	Orožnova koča na Črni Prsti	331	290	274	3	—	—	—	—	—	—	6	5	2	—
15.	Spodnja koča na Golici	948	1011	910	58	1	—	—	—	8	—	21	10	—	3
16.	Staničeva koča pod Triglavom	1255	1200	1091	60	5	—	1	—	—	—	16	12	2	13
17.	Triglavski Dom na Kredarici	1637	3003	2630	259	18	—	4	2	—	1	36	39	2	12
18.	Vodnikova koča nad Velim Poljem	654	698	620	45	9	—	—	—	—	—	14	—	1	9
19.	»Zlatorog« ob Bohinjskem jezeru	1223	982	873	42	3	—	—	—	—	—	22	8	7	27
	Skupaj	24379	23921	21819	1177	107	—	42	10	10	2	415	196	33	110

Poset postojank podružnic SPD, leta 1934.

Tek. štev.	Postojanko upravlja podružnica SPD v	Naziv postojanke	Skupno število		Jugoslovani	Avstrijci	Italijani	Rusi	Angleži	Poljaki	Bolgari	Čehi	Nemci	Francozi	Razni
			1933	1934											
1.	Celju	Celjska koča	1460	1482	1453	25	—	—	—	—	—	2	2	—	—
2.	«	Frischaufov Dom na Okrešlju	2208	2109	1968	106	2	2	1	—	1	20	6	2	1
3.	«	Kocbekov Dom na Korošici	1158	1326	1240	69	—	—	—	—	—	11	4	1	1
4.	«	Mozirska koča na Golteh	793	1030	1025	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5.	«	Piskernikovo zavetišče v Logarski dolini	1317	1280	1240	22	—	—	3	—	—	10	3	2	—
6.	«	Planinski Dom v Logarski dolini	1095	1128	1005	52	4	3	6	2	2	28	10	8	8
7.	Črnomlju	Planinski Dom na Mirni Gori	395	496	496	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8.	Jesenicah	Kadilnikova koča na Golici	2236	2813	1896	866	2	1	2	2	—	28	14	1	1
9.	Slov. Konjicah	Koča na Pesku	2999	3045	2997	39	—	—	—	—	—	6	2	1	—
10.	Kranju	Prešernova koča na Stolu	1768	1156	992	110	2	—	2	—	—	19	27	—	4
11.	«	Valvazorjeva koča na Stolu	2168	1538	1479	23	—	—	—	—	—	25	7	—	4
12.	Kranjski Gori	Koča na Gozdu	999	821	633	97	15	—	2	—	—	27	43	—	4
13.	«	Koča v Krnici	607	308	252	26	2	—	1	—	—	12	13	—	2
14.	Litiji	Koča na Sv. Planini	—	1244	1236	4	3	—	—	—	—	—	1	—	—
15.	«	Tomazinova koča na Sv. Gori	1268	865	865	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16.	Mariboru	Koča na Klopnem Vrhu	3116	3297	3169	40	17	—	—	1	—	70	—	—	—
17.	«	Mariborska koča	6691	6192	5992	149	8	—	—	—	—	35	6	—	2
18.	«	Senjorjev Dom na Pohorju	3062	3590	3414	126	3	—	—	—	—	41	5	—	1
19.	«	Zavetišče pri Sv. Pankracu	651	594	458	133	3	—	—	—	—	—	—	—	—

20.	Mežici	Uletova koča na Peci	1092	832	783	47	-	-	-	-	-	2	-	-	-
21.	Mojstrani	Koča v Spod. Krmi	199	185	181	2	-	-	-	-	-	1	1	-	-
22.	Novem Mestu	Zavetišče pri Gospodični na Gorjancih	2000	1350	1350	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
23.	Radovljici	Roblekov Dom na Begunjščici . . .	683	1289	1221	9	5	-	2	1	-	39	11	1	-
24.	} Rogaški Slatini in Poljčanah }	Koča na Rogaški - Donački Gori . .	340	332	36	18	1	-	-	-	-	-	-	1	1
25.		Koča na Boču	5544	5218	5218	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
26.	Rušah	Hlebov Dom na Smolniku	1177	1527	1496	18	-	-	-	-	-	3	3	-	7
27.	«	Ruška koča na Pohorju	5302	4872	4087	102	-	-	-	-	-	38	612	-	33
28.	Slovenjgradcu	Dom na Uršini Gori	1736	1190	1149	20	1	-	-	-	-	4	15	-	1
29.	«	Koča na Kremžarjevem Vrhu	-	320	319	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
30.	Srednji vasi v Boh.	Koča pod Bogatinom	1920	911	897	2	-	-	-	-	-	5	-	7	-
31.	Škofji Loki	Koča na Lubniku	2142	1797	1795	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
32.	Šoštanju	Koča na Smrekovcu	584	1558	1540	8	2	-	-	-	-	-	4	-	4
33.	Tržiču	Koča na planini Jelenje	-	287	283	1	-	-	-	-	-	-	-	1	2
34.	Trbovljah	Dom na Mrzlici	2918	2748	2717	16	2	-	-	-	-	2	5	5	1
35.	Zidanem Mostu	Koča na Lisci	2234	1834	1800	18	-	-	2	-	-	2	5	2	5
36.	«	Šmohor nad Laškim	500	664	654	7	1	-	-	-	-	-	2	-	-
Skupaj . . .			62362	61278	57661	2162	73	6	21	6	3	431	801	32	82

V sovjetski republiki se alpinizem izredno dobro razvija in dosega v Centralni Aziji uspehe, ki se lahko merijo z dejanji angleških in nemških alpinistov. — Ze v letu 1928 je zaslovela Nemško-ruska odprava Alajsko-pamirska, ki jo je vodil znani alpinist Rickmers. Trije nemški člani te ekspedicije, E. Allwein, E. Schneider in K. Wien, so zavzeli takrat goro Pik Kaufmann (7127 m) v Transalaju, ki je veljal tedaj za najvišji vrh sovjetske republike. To goro so nato imenovali *Leninov* v r.h. Ekspedicija je takrat naskakovala tudi 85 km od Pik Lenina oddaljeni, v križišču dveh gorskih verig Darvasa in Petra Velikega ležeči vrh Garmo, ki je bil po takratnih meritvah visok 6400 m; veliki snežni zameti in plazovi so takrat onemogočili izvedbo tega načrta.

V ekspediciji l. 1928. Rusi še niso igrali vidne vloge kot alpinisti, toda že v naslednjih letih so organizirali samostojne znanstveno-alpinistične odprave na Pamir. V l. 1929—1933 so poslali kar pet skupin, ki jih je organizirala Leningrajska akademija znanosti s pomočjo društva proletarske turistike. Te odprave so bile zelo mnogobrojne; tako je n. pr. ona iz l. 1932. štela kar 100 udeležencev, ki so bili porazdeljeni na 40 operacijskih enot. Duša vsega tega dela je ljudski komisar za pravosodje M. W. Krilenko, ki posveča enako pozornost znanstveno-gospodarskim kakor geografsko-alpinističnim ciljem.

Ze ekspedicija iz l. 1929 je postavila trditev, da je Pik Garmo višji od Leninovega vrha, kar se je izkazalo kasneje kot resnično. Pik Garmo je s svojimi 7495 m najvišji vrh Sovjetov; kmalu se je okrog njega osredotočilo vse prizadevanje ruskih alpinistov.

L. 1932. je dosegel na tej gori N. P. Gorbunov višino nad 6000 m, a Krilenko se je povzpел na 6708 m visoko sosednjo goro. L. 1933 pa so se Rusi odločili za sistematično obleganje gore, poslužujoč se postopnega pomikanja navzgor s šotari, kar se je zelo dobro obneslo pri himalajskih podjetjih. Osem taborišč so postavili, najvišje v višini 6900 m. Odtod sta 3. septembra 1933 N. P. Gorbunov in E. M. Abolakov izvršila zadnji naskok; ob solnčnem zahodu sta stala na vrhu Pik Garma ter določila višino gore na 7660 m. — Potemtakem bi bil Pik Garmo po visokosti četrti vrh, ki ga je človek osvojil. (Queen Mary Peak 7775 m — Ertl in Höcht, Kamet 7756, Minya Konka 7725 m) odnosno drugi najvišji vrh (po Kametu), ako se izkaže da ima Queen Mary Peak samo nekaj čez 7500 m, kakor trdijo Angleži, in če se potrdi najnovejše merjenje Minya Konka, ki je znižalo ta vrh na 7590 m.

Vrh Garmo imenujejo Rusi sedaj Pik Stalin; še nekaterim sosednjim vrhovom so dali svoja imena: Rdeča Armija, G. P. U. itd.

Gore Azijske Rusije spadajo k najlepšim sveta in se, kar se tiče težkoče in alpinistične zanimivosti, lahko postavljajo ob stran Himalaji. Bodoče kretanje Rusov bomo pazljivo spremljali in o njem poročali.

Dr. A. B.

Planinci na Nanga Parbatu (8136 m). Lani smo na str. 158 poročali o ekspediciji na Nanga Parbat v Himalaji. Končala se je nesrečno, zamudili so pravi čas in meseca julija zašli v viharje, da so od trinajstih evropskih udeležencev štirje umrli: eden na pljučnici, drugi so ostali v snegu najvišjih šotorišč (V—VIII), ko jim nihče ni mogel pomagati. — Udeleženec Idriječan Ervin Schneider je svojo alpinistično nalogo rešil povoljno: samo 150 m pod vrhom se je moral umakniti viharju, da je zopet prišel v šotor, ko mu nosači niso mogli slediti in so nekateri tudi zgoraj ostali. Tako je Schneider poleg Pik Ljenina, Huascovana, Akonsague* premagal tudi Nanga Parbat (8136 m), četudi 150 m pod vrhom. Znanstvena ekspedicija pa se je vsestransko posrečila; uspehe in zemljevid bodo objavili 1936.

Ervin Schneider je rojen v Jachymovu na Češkoslovaškem, kamor je bil odšel njegov oče iz rudarske Idrije leta 1903. Nekaj let kasneje se je družina vrnila v Idrijo; Ervin je hodil tam v ljudsko šolo ter se je šele ob prevratu preselil z očetom v Brixlegg na Tirolskem. Oče je rojen Tirolec v Kitzbühlu, mati je Slovenka iz Idrije; tudi Ervin zna torej slovensko, kar mu je za bivanja v Rusiji mnogo pomagalo. Njegova sestra je rojena Idriječanka. — To pojasnjujem z ozirom na dvom, izražen v aprilski številki Österr. Alpenzeitung.

J. Z. (Idriječan).

* Tukaj so bili že 3—4 drugi pred njim.